

Δελτίο

ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ
THE FRIENDS OF THE BENAKI MUSEUM

Καί πάλι γιά τό Τμήμα Συντήρησης
Έργων Τέχνης καί γιά πολλά άλλα

Αγαπητοί Φίλοι,
Τό κύριο άρθρο του τεύχους Γ'/2005 είναι ή συνέχεια της παρουσίασης του Τμήματος Συντήρησης του Μουσείου Μπενάκη, πού έπιχειρήσαμε στό προηγούμενο τεύχος καί πού είχε ζωηρή απήχηση. Τώρα σάς παρουσιάζουμε τά υπόλοιπα τρία Έργαστήρια: Χαρτιού, Κεραμικών καί Μετάλλου-Γυαλιού-Όστείνων. Έπαναλαμβάνουμε τήν σημασία της σπουδαίας εργασίας, πού γίνεται σέ όλα τά Έργαστήρια του Τμήματος Συντήρησης, διότι εκτός των άλλων λόγων, όπως τούς αναλύσαμε ήδη, αυτό αποτελεί καί μία καλή πηγή εσόδων γιά τό Μουσείο καί προβάλλει τό έργο του στόν ευαίσθητο χώρο της διάσωσης, συντήρησης καί προβολής της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Τό νέο Μουσείο Παιχνιδιών στό ωραίο κτήριο του Παλαιού Φαλήρου έτοιμάζεται πυρετωδώς. Τό Σωματείο μας στηρίζει καί οικονομικώς τό έργο του, καλύπτοντας τήν μισθοδοσία ειδικής συνεργάτιδος. Τό άρθρο της υπεύθυνου του Τμήματος κ. Μαρίας Αργυριάδη, πού φιλοξενούμε, αναφέρεται σέ κοινά, παιχνίδια καί μολυβένιες φιγούρες, πού απεικονίζουν ήρωες παραμυθιών ή της παιδικής λογοτεχνίας. Πρόκειται ασφαλώς γιά μέρος της πρωτότυπης καί πλουσιότατης συλλογής παιχνιδιών καί αντικειμένων, πού συνδέονται μέ τήν παιδική ηλικία.

Γιά τό πλούσιο πρόγραμμα των εκδηλώσεων των «Φίλων» σάς

ένημερώνουν οί περιοδικές μας έγκυκλιοι. Σύντομο απολογισμός του περασμένου έξαμήνου θά δείτε στήν τακτική μας στήλη «Δραστηριότητες των Φίλων».

Θέλουμε ιδιαίτερα νά προβάλλουμε τίς «Μουσικές Συναντήσεις στό (νέο) Μουσείο Μπενάκη», πού άρχισαν στίς 2 Δεκεμβρίου μέ ωραιότατο πρόγραμμα προκλασικής μουσικής, λαμπρούς εκτελεστές (άπό τήν Πάτρα) καί μεγάλη προσέλευση μελών καί φίλων των συνεργαζομένων Συλλόγων των «Φίλων του Μουσείου Μπενάκη» καί της «Λέσχης Φίλων José Carreras». Πρωτοτυπία των έξι Μουσικών Συναντήσεων είναι ασφαλώς οί εισαγωγικές όμιλίες άπό διακεκριμένο μουσικολόγο. Τό καλλιτεχνικό τεύχος του Προγράμματος των Συναντήσεων, πού μπορούν νά προμηθευθούν οί άκροατές των συναυλιών, αποτελεί ωραίο άποκτημα γιά όλους.

Μέ τήν έλπίδα ότι καί στίς στήλες του χειμερινού τεύχους 2005 του Ένημερωτικού Δελτίου τά μέλη του Συλλόγου μας θά έντρυφήσουν σέ ένδιαφέρουσα ύλη, ευχόμαστε σέ όλους Κ α λ ά Χ ρ ι σ τ ο ύ γ ε ν ν α καί ένά ευτυχισμένο άπό κάθε άποψη Ν έ ο Έ τ ο ς.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ

Στ. Ι. Αρβανιτόπουλος

Στον ανδρώνα της ελληνιστικής οικίας της Μαρώνειας με το ψηφιδωτό δάπεδο

ΕΚΔΡΟΜΕΣ

Πολυμελής ομάδα εκδρομέων πήρε μέρος στην ολοήμερη εξόρμηση στην **Ύδρα** στις 11 Ιουνίου. Αναλυτική παρουσίαση της εκδήλωσης από την επικεφαλής της ομάδας, κ. Καίτη Βαρβαγιάννη, παρατίθεται στη σελ. 6 του *Δελτίου*.

Τελευταία εκδήλωση της περιόδου 2004-2005 υπήρξε η πενθήμερη εκδρομή στη **Δυτική** (νομούς Ροδόπης και Έβρου) και **Ανατολική** (περιοχή Έβρου και Αδριανουπόλεως) **Θράκη** στις 24-28 Ιουνίου. Το πυκνό πρόγραμμα περιελάμβανε κατάλοιπα όλων των περιόδων της πλούσιας ιστορίας της θρακικής γης από τους προϊστορικούς έως τους νεότερους χρόνους. Την ξενάγηση στους αρχαιολογικούς χώρους και τα μουσεία ανέλαβαν αρχαιολόγοι της τοπικής ΙΟ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων: στο Αρχαιολογικό Μουσείο Κομοτηνής η κ. Ζωή Μιλτσακάκη, στη Μαρώνεια η κ. Σούλα Τσώκα, στη Μεσημβρία-Ζώνη η κ. Σοφία Ηλιοπούλου. Το σύνολο των βυζαντινών μνημείων που περιελήφθησαν στο πρόγραμμα παρουσίασε με εξαιρετική πληρότητα, ζωντάνια και προθυμία που έφτασε στα όρια ...της αυταπάρνης (αφού μας συνόδευσε τις 4 από τις 5 συνολικώς ημέρες της εκδρομής παρά το ασφυκτικό πρόγραμμα των υποχρεώσεών του) ο αναπληρωτής καθηγητής Βυζαντινής Αρχαιολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης κ. Κωνσταντίνος Τσουρής, στον οποίο οφείλεται σε μεγάλο ποσοστό

η επιτυχία του όλου εγχειρήματος. Με την καθοδήγησή του επισκεφθήκαμε: το μητροπολιτικό ναό της Παναγίας και το τείχος της Κομοτηνής, τη βυζαντινή Μαρώνεια, τον πνιγμένο στην παρόχθια βλάστηση της Βιστονίδας αρχαιολογικό χώρο της Αναστασιουπόλεως/Περιθεωρίου, τη Γρατιανού (κατ' ανάγκη αποστάσεως), το περιώνυμο καθολικό της Μονής της Κοσμοσώτειρας Φερών, την ιδιότυπη «Χάνα» της Τραϊανουπόλεως, και το εξαιρετικά ενδιαφέρον πα-

λαιολόγειο κάστρο του Πυθίου, όπου μας υποδέχθηκε μαζί με τον Αθανάσιο Μπρίκα, πολύτιμο συνεργάτη στο έργο της αποκατάστασης του συγκροτήματος, ο οποίος χάθηκε πρόωρα, στο χώρο του φρουρίου, στις 11 Ιουλίου.

Οι *Φίλοι* επισκέφθηκαν επίσης τρία μουσεία-θεματοφύλακες της παράδοσης και του λαϊκού πολιτισμού: το Λαογραφικό Μουσείο Κομοτηνής, το Μουσείο Μετάξης στο Σουφλί, και το Εθνολογικό Μουσείο Θράκης, όπου μας ξενάγησε ο ίδιος ο άνθρωπος που κατείχε τη συλλογή, εμπνεύστηκε τη δημιουργία του μουσείου και συνεχίζει το βαρύνουσας σημασίας για ολόκληρη τη Θράκη έργο του, η ακάματη ερευνήτρια κ. Αγγελική Γιαννακίδου. Μια εκδρομή σε περιοχή με τόσο μεγάλο οικολογικό ενδιαφέρον δεν ήταν δυνατόν να μην περιλαμβάνει και φυσιολατρικού χαρακτήρα επισκέψεις: περιηγηθήκαμε τον διεθνώς προστατευόμενο υδροβιότοπο στο Δέλτα του Έβρου με την ιδιότυπη φύση στο μεταίχμιο δύο κόσμων (του χερσαίου και του θαλάσσιου) και την πλουσιότατη πανίδα, περιηγηθήκαμε τους πυκνούς καλαμιώνες και τις εκβολές με ειδικά διαμορφωμένα πλοiάρια και τέλος ξεναγηθήκαμε στο νεοϊδρυθέν, πρότυπα οργανωμένο Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Αλεξανδρουπόλεως από την υπεύθυνη κ. Στέλλα Κλαδαρά.

Η μεγάλη πρωτοτυπία της εκδρομής

Ολόκληρη η ομάδα των εκδρομέων στην πύλη του Ιμαρέτ-Μουσείου στα περίχωρα της Αδριανουπόλεως

Στ. Ι. Αρβανιτόπουλος

συνίστατο στη διάβαση των συνόρων από το νότιο φυλάκιο των Κήπων, την πορεία οδικώς καθ' όλο το μήκος του Έβρου (αλλά από την άγνωστη, ανατολική όχθη), τη σύντομη στάση στη Μακρά Γέφυρα (Uzun Köprü), την επίσκεψη στην Αδριανούπολη και την επιστροφή μέσω της βόρειας συνοριακής διάβασης των Καστανιών. Την ξενάγηση στην Αδριανούπολη ανέλαβε γηγενής αρχαιολόγος, η κ. Μ. Canan, με την οποία περιηγηθήκαμε το χώρο των ανασκαφών στο κέντρο της πόλης, όπου έχουν αποκαλυφθεί τμήματα της ρωμαϊκής και πιθανώς της βυζαντινής οχύρωσης, κατάλοιπα ναών και αδι-άγνωστων κτισμάτων' το περιώνυμο Selimiye Camii, κορυφαίο έργο του Σινάν, που δεσπόζει στο χώρο, και τα τρία σημαντικότερα τεμένη (Uçserefeli, Eski, Yildirim Beyazit) τέλος, το παλαιό συγκρότημα του νοσοκομείου/φρενοκομείου, στα βόρεια της πόλης, που έχει σήμερα μετατραπεί σε μουσείο.

Σ.Ι.Α.

Στις 16-18 Σεπτεμβρίου πραγματοποιήθηκε η εκδρομή στο **νησί της Μυκόνου**. Οι Φίλοι είχαν την ευκαιρία να γνωρίσουν την πραγματική εικόνα της Μυκόνου και όχι αυτήν που βλέπουν συνήθως οι τουρίστες. Χάρης στην άρτια οργάνωση της εκδρομής από την κ. Μαργλένα Γεωργιάδη (παλαιό μέλος του Δ.Σ. του Σωματείου μας) και του Συλλόγου των Φίλων της Ρηνείας και Δήλου επισκεφθήκαμε τα αξιοθέατα του νησιού, το Αρχαιολογικό Μουσείο με ξενάγηση από τον αρχαιολόγο κ. Παναγιώτη Χατζηδάκη, το Λαογραφικό με την ξενάγηση της κ. Δήμητρας Νάζου, αλλά και το Ναυτικό Μουσείο, μάρτυρα της επί αιώνες στενής σχέσης των κατοίκων με τη θάλασσα. Επίσης, ένα λαμπρό πρωινό ο κ. Παν. Χατζηδάκης μάς γνώρισε τη Δήλο και το μουσείο της με τα καταπληκτικά ευρήματα. Αλησμόνητη θα μας μείνει η θερμή υποδοχή εκ μέρους της κ. Μ. Γεωργιάδη στο σπίτι της Μαρουλίνας και η συμμετοχή μας στο πανηγύρι και στον εσπερινό, που γίνεται κάθε χρόνο στις 16 Σεπτεμβρίου στη μνή-

Η κ. Μ. Οικονομάκου καθιστά... τα άορα ορατά στην οικία του πλούσιου ιδιοκτήτη μεταλλευτικών εγκαταστάσεων και μισθωτή μεταλλείων τον 4ο αι. π.Χ., Σίμου του Παιανιεύς

Γ. Μορφόπουλος

μη της μητέρας της Σοφίας Θανοπούλου (Μαρουλίνας), τα έργα της οποίας θαυμάσαμε στην έκθεση που διοργάνωσε προσφάτως το Μουσείο μας.

Λένα Χατζηπέτρου

Παρά την... αυστηρή προειδοποίηση για τις κακουχίες που θα συναντούσαν (τετράωρη πορεία, ανώμαλο έδαφος, έλλειψη νερού, συνεχείς στάσεις), 26 μέλη αποτόλμησαν να συμμετάσχουν στην ξενάγηση στο χώρο του **αρχαίου δήμου Σουνίου**, που πραγματοποιήθηκε το Σάββατο 22 Οκτωβρίου. Η πορεία σχεδιάστηκε ως συνέχεια και εφαρμογή στον (αρχαιολογικό) χώρο των όσων είχαν αναλυτικώς παρουσιαστεί από την υπεύθυνη αρχαιολόγο της Β' Ε.Π.Κ.Α. κ. Μαίρη Οικονομάκου στο αίθριο του Μουσείου στις 21 Φεβρουαρίου (βλ. *Ενημερωτικό Δελτίο Α' Β' 2005*, σελ. 3). Μετά από μια πρώτη επαφή με το παρελθόν της περιοχής μέσω της ξενάγησης στο Αρχαιολογικό Μουσείο του Λαυρίου και έχοντας εσκεμμένως αποκλείσει την περιήγηση στο ιερό του Ποσειδώνος και της Αθηνάς Σουνιάδος, η ομάδα είχε τη σπάνια ευκαιρία να περπατήσει υπό την καθοδήγηση της κ. Μ. Οικονομάκου -και με την εκ μέρους της παράλληλη διεξοδική έκθεση όλων των πορισμάτων των ανασκαφών και ερευνών της Εφορείας- στην καρδιά της μεταλλευτικής δραστηριότητας των Αθηναίων των κλασικών χρόνων. Στοές μεταλλείων, πλούσιες οικίες και χώροι διαμονής των εργατών, πλυντήρια και ειδικά διαμορφωμένοι χώροι επεξεργασίας των μεταλλευμάτων μέσα στη λεπτοφυή και πάντοτε σαγηνευτική φύση της Αττικής αποκαλύφθηκαν στα μάτια των περιηγητών σε μία μακρά πεζοπορία από τον Άγιο Κωνσταντίνο (Καμάριζα) ως την Αγριλέζα. Οι κόποι τους ανταμείφθηκαν όχι μόνο στο πνευματικό πεδίο, αλλά και με γεύμα με θαλασσινά σε παραλιακά ταβερνάκια του Λαυρίου.

Σ.Ι.Α.

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Με αφορμή την προγραμματισθείσα εκδρομή στην Κωνσταντινούπολη ο γράφων έδωσε διάλεξη στις 4 Οκτωβρίου στο αίθριο του Μουσείου με θέμα: **«Πολεοδομία αρχαίου Βυζαντίου-βυζαντινής Κωνσταντινουπόλεως»**, με στόχο να εκτεθούν τα έως σήμερα γνωστά στοιχεία για την πολεοδομική μορφή και τα επί μέρους δημόσια και ιδιωτικά κτήρια του αστικού συγκροτήματος που κατελάμβανε την τριγωνική χερσόνησο στο ανατολικό άκρο της ευρωπαϊκής ηπείρου από τον 7ο αι. π.Χ. έως το 15ο αι. μ.Χ. Με βάση τις σωζόμενες γραπτές πηγές και τα ανασκαφικά δεδομένα έγινε μια απόπειρα αναπαράστασης των διαδοχικών οχυρώσεων, των ειδωλοπατρικών ιερών και των χριστιανικών ναών, των δημοσίων οικοδομημάτων, των ανακτόρων, των οδών, λεωφόρων και πλατειών, των λιμένων, των υδραγωγείων και των χώρων αποθήκευσης πόσιμου ύδατος. Καθώς ο όγκος του υλικού και η σημασία των μνημείων της πρωτεύουσας της αυτοκρατορίας δεν κατέστη δυνατόν να παρουσιαστούν στα περιορισμένα χρονικά όρια μιας διάλεξης, τα θρησκευτικά μνημεία προβλέπεται να περιληφθούν σε ιδιαίτερη ομιλία στο εγγύς μέλλον.

Τ. Μυλωνά

Στο πλαίσιο της τριπλής εκδήλωσης για την παιδική αργυροχοΐα η καθηγήτρια Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Κατερίνα Ζωγράφου-Κορρέ μίλησε στις 19 Οκτωβρίου και την 1 Νοεμβρίου με θέμα: **«Η παραδοσιακή ασημουργία»**. Η διάλεξη, σχεδιασμένη ως εισαγωγή στις δύο ξεναγήσεις που ακολούθησαν, επιτέλεσε με τον καλύτερο τρόπο το σκοπό της: παρουσιάστηκαν τα ιστορικά γεγονότα που επέτρεψαν την ανασύσταση του τουρκοκρατούμενου ελληνισμού και την άνθηση των τεχνών (ως συνέπεια της οικονομικής ανάπτυξης), τα υλικά, οι ποικίλες τεχνικές, οι επιδράσεις που δέχθηκαν από Ανατολή και Δύση οι μάστορες του ασημιού, οι μορφές, τα σχήματα και οι χρήσεις των αντικειμένων, η σημασία και ο συμβολισμός των κοσμημάτων, τα διακοσμητικά θέματα, οι μαρτυρίες των πηγών της εποχής και των περιηγητικών κειμένων.

Σ.Ι.Α.

Ερυθρόμορφη υδρία αττικού εργαστηρίου με σκηνή αναχώρησης για τη μάχη (γύρω στα 440 π.Χ.). Δωρεά ανωνύμου. Μουσείο Μπενάκη, αρ. ενρ. 38151

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΑΣ

Με στόχο την ουσιαστική γνωριμία των μελών με τις δημιουργίες της **παράδοσιακής ασημουργίας** διοργανώθηκε τριπλή εκδήλωση με την καίρια συμβολή της καθηγήτριας Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, μέλους και παλαιάς Προέδρου των *Φίλων* κ. Κατερίνας Ζωγράφου-Κορρέ. Στις 19 Οκτωβρίου η κ. Κ. Κορρέ έδωσε διάλεξη στο αίθριο του Μουσείου (βλ. σελίδα 3) και στη συνέχεια ξενάγησε τους παρόντες στα εκθέματα του α' ορόφου, ενώ τέσσερις ημέρες αργότερα η ξενάγηση επεκτάθηκε στην αντίστοιχη συλλογή του Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης (βλ. παρακάτω). Η παρουσίαση των έργων που φιλοξενούνται στο Μουσείο μας υπήρξε άκρως διδακτική, καθώς η εν λόγω συλλογή παρουσιάζει μεγάλη πληρότητα και επιπλέον περιλαμβάνει σπάνια δείγματα τόσο της κοσμητικής όσο και της εκκλησιαστικής

αργυροχοΐας. Εξ άλλου, η ξεναγούσα καθηγήτρια δεν παρέλειπε να συνδέει σε κάθε περίπτωση τα συγκεκριμένα εκθέματα με τον ευρύτερο περίγυρο και τα ιστορικά γεγονότα που ερμηνεύουν πειστικά και τεκμηριωμένα την άνθηση της τέχνης αυτής (και της καλλιτεχνικής παραγωγής του μεταβυζαντινού ελληνισμού γενικότερα) κατά το 18ο και 19ο αιώνα, καθώς και να αναλύει τις πηγές έμπνευσης και τις ποικίλες επιδρά-

Ασημένια ιερατική πόρπη ζώνης από δύο μεγάλα κυκλικά τμήματα από σεντέφι σκαλισμένα με την παράσταση της Γέννησης και δεμένα με ασήμι (τέλη 19ου αι.). Μουσείο Μπενάκη, αρ. ενρ. Εα141

σεις που δέχθηκαν οι δημιουργοί τους. Η βραδιά (που επαναλήφθηκε λόγω αθρόας συμμετοχής την 1η Νοεμβρίου) έκλεισε με μικρή δεξίωση στο Κυλικείο του Μουσείου.

Σ.Ι.Α.

Το πρωί της 5ης Νοεμβρίου η επιμελήτρια του Μουσείου μας κ. Ειρήνη Παπαγεωργίου με γνώση, αλλά και μεγάλη διεισδυτικότητα μάς μύησε στα μυστικά της **Συλλογής Προϊστορικών και Αρχαίων Ελληνικών Αρχαιοτήτων**. Η παρουσίαση των εκθεμάτων έχει γίνει με πολλή σκέψη και ο σκοπός της είναι με συνοπτικό τρόπο να ξετυλίξει μπροστά στα μάτια του επισκέπτη όλο τον πλούτο που κρύβει μέσα του ο ελληνικός πολιτισμός ανά τους αιώνες. Όλοι συνειδητοποιήσαμε την αξία της συλλογής και κατανοήσαμε πως το Μουσείο στο σύνολό του μοιάζει με ένα βιβλίο, που μπορεί πολύ γρήγορα να περιγράψει στον επισκέπτη τα μεγάλα επιτεύγματα των κατοίκων αυτού του τόπου, που μέσα από τόσο διαφορετικούς τρόπους έκφρασης υπηρέτησαν τις ίδιες πάντα ανθρωπιστικές αξίες. Όλοι αισθανθήκαμε ότι το πρωινό αυτό πλούτισε τις γνώσεις μας.

Λιονύσης Βλαχόπουλος

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Η ενότητα για την παραδοσιακή ασημουργία ολοκληρώθηκε με την ξενάγηση 45μελούς ομάδας στις συλλογές του **Μουσείου Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης** στην οδό Κυδαθηναίων, στην Πλάκα, στις 23 Οκτωβρίου. Η κ. Κ. Κορρέ ανέλαβε και πάλι με εξαιρετικά μεθοδικό και πάντοτε θελκτικό τρόπο να παρουσιάσει τη συγκεκριμένη θεματική ενότητα, η οποία είναι από τις μεγαλύτερες του μουσείου (καταλαμβάνει ολόκληρο το β' όροφό του) καλύπτοντας μεγάλο ειδολογικό και γεωγραφικό εύρος, εφ' όσον περιλαμβάνει όπλα, κοσμήματα εξαιρετικής ποιικιλίας και ποιότητας, εκκλησιαστικά σκεύη, τάματα, ευαγγελιοκαλύμματα, σταυρούς, προερχόμενα τόσο από το σημερινό ελληνικό χώρο όσο και από τις περιοχές που έζησε και έδρασε επί αιώνες ο ευρύτερος ελληνισμός (Κωνσταντινούπολη, Μικρά Ασία, Πόντος, Κύπρος). Καθώς οι συλλογές των δύο μουσείων αλληλοσυμπληρώνονται χωρίς να αλληλοεπικαλύπτονται, δόθηκε η ευκαιρία στους επισκέπτες να γνωρίσουν ένα εξαιρετικά αντιπροσωπευτικό δείγμα της παραγωγής της λαϊκής αργυροχρυσοχοΐας.

Από την εναρκτήρια συνανλία
των Μουσικών Συναντήσεων

Ύστερα από μακρόχρονη αναγκαστική αναστολή της λειτουργίας μέρους του **Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου** και τρία χρόνια εντατικών εργασιών παρά τις ποικίλες αντιξοότητες, άνοιξαν για το κοινό οι τρεις τελευταίες συλλογές που απέμεναν για την ολοκλήρωση της νέας παρουσίασης των 11.690 εκθεμάτων του: **η συλλογή αγγείων και μικροτεχνίας, τα ευρήματα της προϊστορικής Θήρας και η συλλογή των χαλκών**. Οι Φίλοι άδραξαν την ευκαιρία, διοργανώνοντας δύο ξεναγήσεις στο χώρο, στις 30 Νοεμβρίου και στις 10 Δεκεμβρίου. Με την καθοδήγηση των αρχαιολόγων του Μουσείου, κ. Κ. Πασχαλίδη, Χρ. Ανδρονιδάκη, Αλ. Χριστοπούλου, Αν. Γκαδέλου και Ν. Δαλακούρα, περιήλθαν τις 13 αίθουσες αναδιφώντας τους εκτεθειμένους θησαυρούς, ανεξάντλητη πηγή γνώσεων του προϊστορικού και του αρχαίου κόσμου: αντικείμενα καθημερινής χρήσης, λατρευτικά σκεύη και ειδώλια, κτερίσματα, χειρουργικά εργαλεία, μουσικά όργανα, μέσα καλλωπισμού, κοσμήματα, μοναδικές τοιχογραφίες, χαλκά αγάλματα (με προεξάρχουσα την εκπληκτικής ομορφιάς Κόρη της Καλύμνου), αττικές λευκές ληκύθους.

Σ.Ι.Α.

Κατά την επίσκεψή μας στην **Εθνική Πινακοθήκη** στις 2 Δεκεμβρίου η Δρ Όλγα Μεντζαφού-Πολύζου, που επιμελήθηκε τόσο την **αναδρομική έκθεση του Γεωργίου Ιακωβίδη** όσο και τον πολύ ωραίο κατάλογό της, μας παρουσίασε με επισημονική εγκυρότητα, εύρος γνώσεων και ζήλο την καλλιτεχνική παραγωγή του Ιακωβίδη με φόντο τις κοσμογονικές αλλαγές που συνέβησαν στην τέχνη στις μέρες του. Οι μεθοδολογικές αρχές

έκθεσης των έργων και η κατάταξή τους σε περιόδους με αναφορές σε έργα ευρωπαϊών καλλιτεχνών που επηρέασαν το ζωγράφο, βοήθησε στην εμβάθυνση στο έργο του. Στην αρχή τονίστηκε η μεγάλη προσπάθεια των εκπροσώπων της Σχολής του Μονάχου, που χωρίς καμμία εθνική παράδοση πίσω τους ξαναόχησαν από τους μακρινούς τόπους καταγωγής τους να καταστήσουν αισθητή την παρουσία τους στην Ευρώπη. Μας χαροποίησε η κατάφαση στη ζωή, που είναι διάχυτη στο ώριμο έργο του Ιακωβίδη και μας προβλημάτισε η μεταφυσική αγωνία του, που εκφράζεται με την αντιστικτική παράθεση της νεότητας με το γήρας. Στο τέλος μας λύπησε η απελπισμένη προσπάθεια του δασκάλου να συμβαδίσει με τους μαθητές του, όταν γύρω τους η πάλι της Ακαδημίας με το μοντερνισμό είχε φουντώσει. Αναμφίβολα με την ξενάγηση αυτή γίναμε πλουσιότεροι.

Διονύσης Βλαχόπουλος

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Στο μοναδικό περιβάλλον του δώματος του Μουσείου, στον αρωματισμένο από τα γιασεμιά και τα νυχτολούλουδα του κήπου χώρο του Κυλικείου απόλαυσαν οι πολυπληθείς **Φίλοι** μια **πολίτικη βραδιά** την Τετάρτη 22 Ιουνίου. Εκτός της οσμής ικανοποιήθηκε η ακοή, η γεύση και η όραση: το συγκρότημα παραδοσιακής μουσικής θύμισε νοσταλγικές μελωδίες της Ανατολής, με τραγούδια και ορχηστρικά από την Πόλη, τη Σμύρνη και τη Μικρά Ασία. Τους εκλεκτούς μεζέδες με περισσή φροντίδα ετοίμασε και παρουσίασε ο υπεύθυνος του Κυλικείου, κ. Τάκης Χριστοφιλέας και η ομάδα των συνεργατών του. Η επιλογή των εδεσμάτων και ο συνδυασμός των γεύσεων οφείλεται στη

διακεκριμένη για τις λαογραφικές της έρευνες και την προσπάθεια διάσωσης του τεράστιου πλούτου συνταγών της παραδοσιακής κουζίνας της Πόλης και της Μικράς Ασίας κ. Σούλα Μπόζη.

Με μεγάλη επιτυχία και εντυπωσιακή προσέλευση εγκαινιάστηκε την Παρασκευή 2 Δεκεμβρίου ο **κύκλος των Μουσικών Συναντήσεων** στο κτήριο της Πειραιώς 138. Η βραδιά ξεκίνησε με την παρουσίαση του κύκλου από τον Πρόεδρο των **Φίλων** κ. Α. Μπενάκη και εν συνεχεία τη διάλεξη του μουσικολόγου κ. Γ.Ι. Παπαδόπουλου, ο οποίος ανέλυσε με τον πλέον παραστατικό τρόπο και με τη χρήση μουσικών παραδειγμάτων τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της προκλασικής μουσικής, εισάγοντας τους ακροατές στα τρία έργα που ακολούθησαν από την Ορχήστρα των Πατρών σε όργανα εποχής υπό τη διεύθυνση του αρχιμουσικού και καλλιτεχνικού συμβούλου των **Συναντήσεων**, κ. Γ. Πέτρου. Η ερμηνεία του καταξιωμένου αυτοού συνόλου, που ήδη απέσπασε θετικότερα σχόλια από τους μουσικοκριτικούς του αθηναϊκού Τύπου, καθήλωσε τους παρισταμένους με τη ζωντάνια, την ακρίβεια, τη διαύγεια και την κατ' ουσίαν νέα ανάγνωση των τόσο γνωστών έργων. Η εκδήλωση έκλεισε με τη δεξίωση που παρατέθηκε στον εξαιρετικά ευρύχωρο και φιλόξενο προθάλαμο της αίθουσας, οργανωμένη με άρτιο τρόπο από τον κ. Τ. Χριστοφιλέα και τους συνεργάτες του. Η συνέχεια των **Μουσικών Συναντήσεων** αναμένεται στις 27 Ιανουαρίου 2006 με τη δεύτερη συνανλία με έργα για φωνή και πιάνο του W.A. Mozart.

Σ.Ι.Α.

Ύδρα, άποψη του Κάβου (Κ. Αδαμοπούλου-Παύλου, Ιστορικό Αρχείο-Μουσείο Ύδρας, Ύδρα 1997, 34)

ΕΚΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΥΔΡΑ

Το Σάββατο 11 Ιουνίου πραγματοποιήθηκε η προγραμματισμένη επίσκεψη μιας ομάδας Φίλων του Μουσείου στο ιστορικό νησί της Ύδρας.

Μετά από ένα σύντομο θαλασσινό ταξίδι μιάμισης ώρας την αντικρίσαμε αγέρωχη, περήφανη, λουσμένη από το γαλάζιο ελληνικό φως, να απλώνεται αμφιθεατρικά στους γύρω βράχους από την Κιάφα ως το λιμάνι, όπου μας υποδέχθηκε ο εκπρόσωπος του Αρχοντικού-Μουσείου Λάζαρου Κουντουριώτη, ο κ. Π. Παρίσης. Ανηφορίζοντας το λιθόστρωτο καλντερίμι ανάμεσα από εξαιρετικά δείγματα λαϊκής αρχιτεκτονικής και λουλουδιασμένες αυλές, φθάσαμε στην ιστορική οικία, που δεσπόζει στη δυτική πλευρά του νησιού, χαρακτηριστικό δείγμα αρχοντικού του 18ου αιώνα, κτισμένο το 1780. Εδώ έζησε (1780-1852) ο Λ. Κουντουριώτης, ένας από τους ισχυρότερους πλοιοκτήτες της Ύδρας, σημαντική φυσιογνωμία πολιτική στα χρόνια πριν, κατά και μετά την επανάσταση του 1821. Το αρχοντικό δώρισε στην Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος ο δισέγγονος του Λάζαρου, Παντελής Κουντουριώτης. Αποκατεστημένο με σεβασμό, λειτουργεί σήμερα ως μουσείο. Στους τρεις ορόφους του και στους μεγάλους χώρους με τις ξυλόγλυπτες οροφές θαυμάζεις κανείς κειμήλια της οικογένειας: νησιωτικά έπιπλα, ευρωπαϊκές κονσόλες, χρυσοποικίλους καθρέπτες, βενετσιάνικες πορσελάνες, ναυτικά ενθύμια, όπλα, χαρακτηριστικά από τον Αγώνα, προσωπογραφίες, εικόνες βυζαντινές και μεταβυζαντινές, κεντήματα, κεραμικά, κοσμήματα, ενδυμασίες από τη νησιωτική και την ηπειρωτική Ελλάδα, τη Μ. Ασία και την Καππαδοκία. Στον υπόγειο χώρο στεγάζεται η συλλογή έργων του ζωγράφου Περικλή Βυζαντινού και του γιου του Κωνσταντίνου, θαυμάσια δείγματα των καλλιτεχνικών αναζητήσεων των δημιουργών από την υδραϊκή θεματική ως την αφηρημένη προσέγγιση των θεμάτων και την τεχνική pierre noire.

Η σημαία της Ύδρας στην περίοδο της Επανάστασης (Κ. Αδαμοπούλου-Παύλου, Ιστορικό Αρχείο-Μουσείο Ύδρας, Ύδρα 1997, 89)

Γεώργιος Λοίβας, «Το μπρίκι Αθηνά (Αγής) του Αν. Τσαμαδού» (Κ. Αδαμοπούλου-Παύλου, Ιστορικό Αρχείο-Μουσείο Ύδρας, Ύδρα 1997, 123)

Λίγη ανάπαυλα για μια δροσερή πορτοκαλάδα και αμυγδαλωτά στον εξώστη του αρχοντικού με θέα όλο το λιμάνι και συνεχίζουμε με την επίσκεψη στο μοναστήρι της Κοίμησης της Θεοτόκου (1648). Μεγάλη τρίκλιτη βασιλική με τρούλλο και εξαιρετικό καμπαναριό ανοικοδομηθέν το 1777 (μετά το σεισμό του 1769) σε σχέδια ενετών αρχιτεκτόνων, με σαφείς δυτικές επιδράσεις στον εσωτερικό διάκοσμο. Στον αύλειο χώρο το κενοτάφιο του Λ. Κουντουριώτη και οι προτομές του ίδιου και του Ανδρέα Μιαούλη, έργα του Φιλιππότη. Έκπληξη το Εκκλησιαστικό Μουσείο με πολύτιμα άμφια, κειμήλια, αφιερώματα, ρωσικές εικόνες, ιερά σκεύη, ξυλόγλυπτα, τη θαυμάσια εικόνα της Παναγίας Ρόδον το αμάραντον (1774)...

Λίγη ξεκούραση στα παραλιακά καφενδάκια και επίσκεψη στο Ιστορικό Αρχείο-Μουσείο του νησιού, όπου εκτίθενται σπουδαία καλλιτεχνήματα του 18ου αιώνα, όπλα υδραίων αγωνιστών, ναυτικοί χάρτες της εποχής, η μεγάλη χάρτα του Ρήγα Φεραίου, ακρόπρωρα, ακροστόλια, αντίγραφα υπό κλίμακαν πυρπολικών και πλοίων, κειμήλια των Βαλκανικών και των δύο Παγκοσμίων Πολέμων, χειρόγραφα, προσωπογραφίες υδραίων ναυμάχων, έργα των Π. Τέτση και Π. Παντελάκη. Ξεχωριστό έκθεμα η καρδιά του Μιαούλη, που φυλάσσεται σε ασημένα λήκυθο. Εντυπωσιασμένοι από το χώρο και την ξενάγηση του προϊσταμένου του προσωπικού, περιμένοντας την ώρα της αναχώρησης απολαύσαμε τους ψαρομεζέδες στα ταβερνάκια του λιμανιού και τον καφέ μας στο Περίπτερο (Sun Set) με την καταπληκτική θέα στα απέναντι βουνά της Πελοποννήσου.

Επιστρέψαμε στην Αθήνα γεμάτοι μνήμες, ιστορία, γνώση. Ελπίζουμε, εμείς οι Φίλοι του Μουσείου, να επαναληφθούν τέτοιες δραστηριότητες.

Καίτη Βαρβαγιάννη

ΜΙΚΡΗ ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΣΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ

Κατ' επανάληψιν έχει γίνει λόγος (βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Γ'/2003 και Α'-Β'/2004) για το εξαιρετικής σημασίας σύνολο των εννέα αργυρών πινακίων του 12ου αιώνας, που σήμερα ανήκουν σε ιδιώτη, επρόκειτο να πωληθούν μέσω πλειστηριασμού στο εξωτερικό, εν τέλει όμως ελπίζουμε όλοι ότι θα παραμείνουν στη χώρα μας.

Υπενθυμίζεται ότι το Υπουργείο Πολιτισμού έχει δεσμευθεί ήδη από το 2003 ότι θα καταβάλει το ήμισυ του συμφωνηθέντος ποσού (2.200.000 ευρώ συνολικώς), ενώ τα τρία μουσεία στα οποία θα περιέλθει (Μουσείο Μπενάκη, Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο Αθηνών, Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού Θεσσαλονίκης) έχουν αποδουθεί σε επίμονη και επίπονη προσπάθεια να συγκεντρώσουν –με τη βοήθεια ιδιωτών και χορηγών– το υπόλοιπο του 1.100.000 ευρώ.

Μετά από επισταμένη έρευνα πολλών χρόνων και αναδίφηση στο μυστηριακό και συνάμα αποκαλυπτικό κόσμο της τέχνης των αγιογράφων του παρελθόντος η εικονογράφος, μέλος του Δ.Σ. των Φίλων Ανθή Βαλσαμάκη αποπειράθηκε να αποδώσει με σύγχρονο τρόπο τον πλούτο του Ακαθίστου Ύμνου. Ακολουθώντας την παράδοση και έχοντας πάντοτε ως στόχο την ορθή θεολογική ερμηνεία τους, εικονογράφησε με σινική μελάνη και γραμμιοσκιάσεις κάθε έναν από τους 24 οίκους (στροφές) του ιδιαίτερου αυτού ύμνου της Ορθοδοξίας. Το αποτέλεσμα αυτής της εργασίας της εκτίθεται σε έναν καλαίσθητο τόμο, έκδοση του Μουσείου Μπενάκη, το οποίο προλογίζεται από τον Οικουμενικό Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαίο και το Διευθυντή του Μουσείου, καθηγητή κ. Άγγελο Δεληβορριά. Το εισαγωγικό σημείωμα, όπου αναλύονται τα σχετιζόμενα με την υμνογραφία και την εικονογραφία του Ακαθίστου, υπογράφεται από το βυζαντινολόγο Σταύρο Ι. Αρβανιτόπουλο.

Ο τόμος παρουσιάστηκε επισήμως στις 18 Οκτωβρίου στο αίθριο του Μουσείου με τη συμμετοχή εντυπωσιακού αριθμού Φίλων. Ως μικρή συνεισφορά στην πολύμηνη προσπάθεια για τη συγκέντρωση του απαιτούμενου ποσού, τα έσοδα από την πώλησή του θα διατεθούν για την απόκτηση του μοναδικού θησαυρού των μεσοβυζαντινών πινακίων, που θα κοσμούν στο διηκεές τα τρία μεγαλύτερα βυζαντινά μουσεία της χώρας.

Το Διοικητικό Συμβούλιο για την περίοδο 2005-2006

Πρόεδρος:	Λίνος Γ. Μπενάκης
Α' Αντιπρόεδρος:	Νίκος Βασιλάτος
Β' Αντιπρόεδρος:	Καίτη Κόντου
Γεν. Γραμματέας:	Σταύρος Ι. Αρβανιτόπουλος
Ταμίας:	Απόστολος Βεθδέρογλου
Μέλη:	Ανθή Βαλσαμάκη Διονύσης Βλαχόπουλος Άρτεμις Σκουμπουρδή Λένα Χατζηπέτρου

Αναπληρωματικά μέλη: Ρωξάνη Τσιμπροπούλου, Μαριάννα Βαρδαβά, Φρόσω Πιτσάκου.

Την Επιτροπή Υποψηφιοτήτων αποτελούν οι: Μαργλένα Γεωργιάδη, Μάρω Λιναρδάτου, Άννα Σταυρίδου.

Ενημερωτικό Δελτίο των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη

Πλατεία Φιλικής Εταιρείας 15, 106 74 Αθήνα
Τηλ.: 210-7229958, Fax: 210-7298183, E-mail: friendbm@hol.gr
Ώρες Γραμματείας: Δευτέρα - Παρασκευή 9-2 μ.μ.

Συντακτική Επιτροπή:

Διοικητικό Συμβούλιο των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη
Υπεύθυνος σύνταξης: Σταύρος Ι. Αρβανιτόπουλος

Γραμματεία: Μαριέλλα Τσαλδάρη-Βέλιου

Art Director: Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος

ΤΜΗΜΑ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΝΕΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Συνεχίζεται στο τεύχος αυτό η παρουσίαση του πολυποίκιλου έργου των διαφόρων εργαστηρίων του Τμήματος Συντήρησης του Μουσείου, η οποία ξεκίνησε στο αμέσως προηγούμενο (Α'Β'/2005) με τα εργαστήρια υφάσματος και ζωγραφικών έργων και ξυλογλύπτων.

**3, 4. Δίπλωμα
Απονομής
Μεταλλίου
(31,7 x 42,5 εκ.)
πριν (δεξιά) και
μετά (αριστερά)
τη συντήρηση**

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΧΑΡΤΙΟΥ

Στο εργαστήριο συντηρείται πλήθος αντικειμένων διαφορετικών υλικών και απαιτήσεων, όπως χαρρικά, σχέδια με μολύβι, κάρβουνο και παστέλ, υδατογραφίες, ελαιογραφίες σε χαρτί, αφίσες, αρχαιολογικό υλικό, αρχιτεκτονικά σχέδια, βιβλία, χαρτίνα παιχνίδια, αλλά και αντικείμενα από δέρμα και περγαμηνή. Η συντήρηση προϋποθέτει πάντα τη μελέτη της μεθόδου κατασκευής των έργων και την τεχνική τους εξέταση, προκειμένου να προσδιοριστεί η έκταση της φθοράς, καθώς και η προέλευση των φυσικών και χημικών αλλοιώσεων. Την τεχνική ανάλυση ακολουθεί η θεραπευτική παρέμβαση, ανάλογη με τις ιδιαιτερότητες του κάθε αντικειμένου, η οποία εξασφαλίζει τη διατήρησή τους μέσα στο χρόνο.

Συντήρηση Συλλογής Αττική της Βρετανικής Αρχαιολογικής Σχολής

Στις αρχές του 2003 ανατέθηκε στο εργαστήριο η συντήρηση των αρχιτεκτονικών σχεδίων της συλλογής Αττική, τμήμα της συλλογής *Byzantine Research Fund Collection* της Βρετανικής Αρχαιολογικής Σχολής. Η συλλογή αποτελείται από 255 έργα χρονολογούμενα από το 1890 μέχρι το 1925 και οι εργασίες συντήρησής τους ολοκληρώθηκαν σε διάστημα ενός έτους. Μετά τη λεπτομερή καταγραφή των φθορών που αντιμετώπιζαν τα έργα, εργασία που πραγματοποιήθηκε από ομάδα συντηρητών στο χώρο της Σχολής, τα σχέδια διαχωρίστηκαν σε τέσσερις ομάδες ανάλογα με

την κατάστασή τους και μεταφέρθηκαν στο εργαστήριο τμηματικώς. Κοινό γνώρισμα των σχεδίων ήταν η έντονη παρουσία σκόνης και επιφανειακών ρυτίδων. Στην πλειονότητά τους είχαν σχισίματα και μεγάλα ελλείποντα τμήματα (φωτ. 1, 2). Μετά την ολοκλήρωση των εργασιών συντήρησης (που περιελάμβαναν στεγνό κυρίως καθαρισμό, ενισχύσεις, συμπληρώσεις και αισθητική αποκατάσταση), τα σχέδια τοποθετήθηκαν σε θήκες από πολυεστερική μεμβράνη (Melinex). Μέσα σε κάθε μεμβράνη τοποθετήθηκε ένα φύλλο αλκαλικού χαρτιού, που παρέχει στο έργο ευεργετικό αλ-

1, 2. Daphne, Σχέδιο με ακουαρέλα σε λεπτό χαρτί (57 x 44 εκ.) πριν και μετά τη συντήρηση

5, 6. Ι. Λιακατάς, Μακέτα εκκλησίας πριν και μετά τη συντήρηση

καλικό απόθεμα. Η μεμβράνη αυτή είναι χημικώς ουδέτερη, ανθεκτική, αλλά και εύκαμπτη και εξασφαλίζει προστασία από περαιτέρω μηχανική φθορά. Οι θήκες τοποθετήθηκαν τελικώς σε φακέλους από χαρτόνι άριστης ποιότητας.

Επιστολές του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου Δρομοκαΐτειον Αττικής

Τον Οκτώβριο 2004 συντηρήθηκαν στο εργαστήριο χειρόγραφες επιστολές του ιδρυτή του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου Δρομοκαΐτειον, Ζωρζή Δρομοκαΐτη και των εκτελεστών της διαθήκης αυτού. Οι επιστολές, γραμμένες με μελάνι σε χαρτί δυτικού τύπου, ήταν αρκετά ταλαιπωρημένες, με πολλά σχισίματα και τσακίσεις. Μετά τη συντήρησή τους πραγματοποιήθηκε ενθυσιαστική των επιστολών σε θήκες Melinex. Με το τέλος των εργασιών έγινε ψηφιακό αντίγραφο όλων των επιστολών, με σκοπό να περιοριστεί στο ελάχιστο η χρησιμοποίηση των αυθεντικών χειρογράφων από τους μελετητές.

Έργα ιδιωτών

Κατά την τελευταία πενταετία (2000-2005) πλήθος ιδιωτών έχουν αποταθεί στο εργαστήριο για τη συντήρηση έργων. Ορισμένες χαρακτηριστικές περιπτώσεις συντήρησης και αποκατάστασης αποτελούν τα παρακάτω παραδείγματα.

Ο χάρτης της Κρήτης του Frederick de Wit (1680) από την ιδιωτική συλλογή του Ευστ. Φινόπουλου είχε υποστεί χαρακτηριστική φθορά από τα μελάνια και τα χρώματα που είχαν χρησιμοποιηθεί κατά την κατασκευή του. Το φέρον υλικό είχε κατά συνέπεια ελλείποντα τμήματα και σχισίματα σε όλη την επιφάνεια. Πολλά από τα αποκολλημένα κομμάτια είχαν διασπαστεί σε πολλά μικρότερα και για την αποκατάσταση του χάρτη ένα σημαντικό χρονικό διάστημα αφιερώθηκε στην αντιστοίχιση των κομματιών και την επανατοποθέτησή τους στην αρχική τους θέση. Η συντήρηση του χάρτη περιελάμβανε εκτός των άλλων διαδικασιών αφαίρεση ταινιών από το πίσω μέρος και φοδράρισμα για την πλήρη στήριξή του, αφού το φέρον υλικό είχε χάσει την ικανότητα να στηρίζει το βάρος του. Αντίστοιχη περίπτωση συντήρησης αποτελεί το Δίπλωμα Απονομής Μεταλλίου, όπως φαίνεται στις φωτογραφίες 3 και 4 πριν και μετά τη συντήρησή του.

Ενδιαφέρον παρουσίασε επίσης η συντήρηση ενός έργου μεγάλων διαστάσεων με τίτλο *Υδρα* του Παναγιώτη Τέτση (1967) (2 x 1,5 μ.). Το φέρον υλικό ήταν ζωγραφισμένο και στις δύο πλευρές με υδατοδιαλυτά χρώματα και η συντήρησή του παρουσίαζε δυσκολίες στο χειρισμό και την επιπεδοποίηση λόγω του μεγάλου μεγέθους του.

Πολύ συχνό φαινόμενο στη συντήρηση χαρτιού είναι η αποκατάσταση έργων που έχουν υποστεί βιολογική φθορά. Το χαρτί είναι υgroσκοπικό υλικό, πολύ εύλωτο στην υγρασία. Η απορρόφηση υγρασίας προκαλεί παραμορφώσεις, αλλά και προσβολή από μύκητες. Χαρακτηριστικό τέτοιο παράδειγμα αποτελούν τα σχέδια κοστούμιών για την παράσταση του «Οιδίποδα Τύραννου» του Διονύση Φωτόπουλου. Το χάρτινο υπόστρωμα στο σημείο της προσβολής είχε έντονους λεκέδες και επιπλέον είχε μετατραπεί κατά τόπους σε μαλακή και άμορφη μάζα. Η συντήρησή του απαιτούσε την αφαίρεση του σχεδίου από την αρχική του κορνίζα, τον καθαρισμό της μούχλας, τη στήριξη του φέροντος υλικού μέσω φοδραρίσματος με ιαπωνικό χαρτί, συμπληρώσεις και αισθητική αποκατάσταση.

Ένα δεύτερο παράδειγμα έργου που είχε προσβληθεί από μύκητες αποτελεί η μακέτα εκκλησίας του αρχιτέκτονα Ι. Λιακατά (1967) που είχε παρουσιαστεί στην έκθεση *Αρχιτεκτονικές Σπουδές 1917-1974*, στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Εξαιτίας των ακατάλληλων περιβαλλοντικών συνθηκών κατά τη διάρκεια της έκθεσης αναπτύχθηκαν μύκητες, που κάλυψαν σχεδόν ολοκληρωτικά τη μακέτα· ο καθαρισμός της με οργανικούς διαλύτες ήταν χρονοβόρα διαδικασία, καθώς αυτοί επηρέαζαν το χρώμα της (φωτ. 5, 6).

Στις δύο δερμάτινες ινδονησιακές φιγούρες, που ήρθαν στο εργαστήριο σε καλή γενική κατάσταση, αλλά τυλιγμένες σε ρολό για μεγάλο χρονικό διάστημα, οι διαδικασίες συντήρησης αφορούσαν κυρίως στην επιπεδοποίηση και στη στήριξή τους, προκειμένου να εκτεθούν. Οι φιγούρες επιπεδοποιήθηκαν χωρίς υγρασία (εξαιτίας της φύσης του υλικού τους) και κατόπιν στερεώθηκαν σε αντιόξινο χαρτόνι με μεσινέζα και τοποθετήθηκαν σε κατάλληλη κορνίζα.

Τυπικό παράδειγμα φθοράς σε χάρτινο υπόστρωμα αποτελεί επίσης η οξείδωσή του εξ αιτίας της χρήσης αυτοκόλλητων ταινιών τύπου σελοτέιπ. Η χαμηλή ποιότητα της κόλλας των ταινιών αυτών συνεπάγεται κιτρίνισμα, αλλά και διείσδυση της κόλλας βαθιά μέσα στις ίνες του χαρτιού. Στις περιπτώσεις αυτές η φθορά από την οξειδωμένη κόλλα αφαιρείται με χημικό καθαρισμό με τη χρήση οργανικών διαλυτών.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΚΕΡΑΜΙΚΩΝ

Αρχικά το εργαστήριο αυτό προοριζόταν για τη συντήρηση των αρχαιολογικών αντικειμένων του μουσείου, αλλά οι δραστηριότητές του γρήγορα επεκτάθηκαν και στη συντήρηση κεραμικών ποικίλων εποχών και προελεύσεων.

Η ποικιλία των έργων που ανήκουν σε ιδιώτες και ιδρύματα είναι ακόμη πιο ευρεία από πλευράς προέλευσης, αλλά

7, 8. Κάνθαρος (5ος-4ος αι. π.Χ.) πριν από τις επεμβάσεις συντήρησης και στην τελική του μορφή

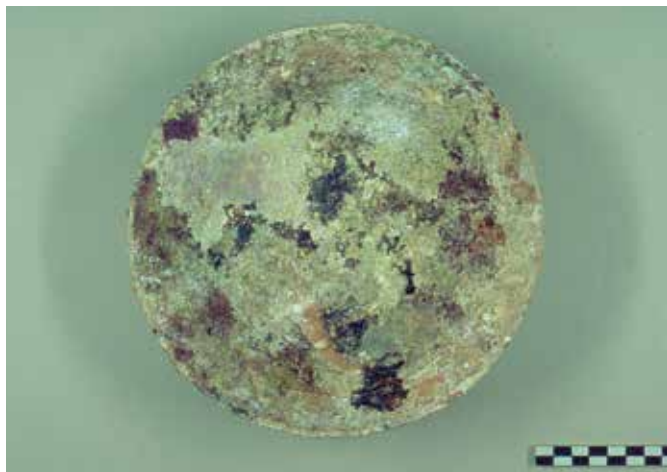
και είδους αντικειμένου. Στα έργα που έχουν συντηρηθεί ιδιωτικώς συμπεριλαμβάνονται πορσελάνες, μοντέρνα γλυπτά και γύψινα προπλάσματα. Οι συντηρητές του εργαστηρίου αναλαμβάνουν την εξέταση και συντήρηση όλων των ειδών έργων κατασκευασμένων από πηλό, καθώς και από συναφή υλικά όπως ο γύψος. Επίσης στο εργαστήριο μπορεί να ανατεθεί και η μελέτη έκθεσης των έργων, η καταγραφή και εκτίμηση της κατάστασής τους, όπως και ο ορθός τρόπος αποθήκευσης. Όσον αφορά σε θέματα αυθεντικότητας, υπάρχει η δυνατότητα διερεύνησής της σε συνεργασία με ειδικευμένα ερευνητικά εργαστήρια.

Έργα ιδιωτών

1. Κάνθαρος

Ο κάνθαρος αυτός, που χρονολογείται στον 5ο-4ο αι. π.Χ., είχε συντηρηθεί στο παρελθόν. Προσφάτως έσπασε σε δέκα περίπου κομμάτια (φωτ. 7) και η ιδιοκτήτρια ανέθεσε την αποκατάστασή του στο εργαστήριο συντήρησης του Μουσείου. Το πρώτο στάδιο των εργασιών συντήρησης περιελάμβανε την απομάκρυνση των παλαιών υλικών συντήρησης (της κόλλας και του υλικού συμπλήρωσης) με μηχανικό τρόπο.

Στη συνέχεια έγιναν διαδοχικές πλύσεις με απιονισμένο νερό, προκειμένου να αφαιρεθούν τα διαλυτά άλατα που είχαν εισχωρήσει στο σώμα του κεραμικού. Έπειτα συγκολλήθηκαν τα όστρακα με νέα, εύκολα αντιστρεπτή κόλλα, ενώ οι συμπληρώσεις έγιναν με οδοντιατρικό γύψο και ειδική πάστα συμπλήρωσης. Η αισθητική αποκατάσταση του γύψου έγινε σύμφωνα με την επιθυμία της ιδιοκτήτριας (φωτ. 8).

2. Βυζαντινό πινάκιο

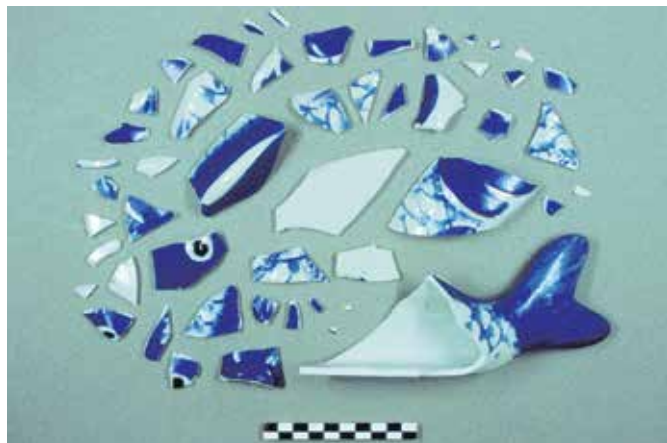
Το αντικείμενο αυτό ήταν καλυμμένο εξ ολοκλήρου με ασβεστούχες επικαθήσεις, χαρακτηριστικές ευρημάτων από ενάλιες ανασκαφές (φωτ. 9). Επιθυμία του ιδιοκτήτη ήταν να αποκαλυφθεί η αρχική του επιφάνεια. Αυτό κατέστη δυνατό με χημικό καθαρισμό, εφ' όσον οι επικαθήσεις αυτές είναι αδιάλυτες στο νερό. Ακολούθησαν διαδοχικές πλύσεις σε απιονισμένο νερό, μέχρις ότου επιτευχθεί και η αφαλάτωση του. Λόγω της ευαισθησίας της αρχικής επιφάνειας που αποκαλύφθηκε, έγινε στο τέλος και μία ελαφριά στερέωση (φωτ. 10).

3. Κρεμαστό ανθοδοχείο σε σχήμα ψαριού

Ανθοδοχείο ιταλικής προέλευσης, η κατασκευή του οποίου τοποθετείται στα τέλη του 20ού - αρχές του 21ου αιώνα. Παρελήφθη από το εργαστήριο σπασμένο σε περίπου 50 κομμάτια ποικίλου μεγέθους (φωτ. 11). Αρχικά έγινε προσεκτικός καθαρισμός όλων των θραυσμάτων, τα οποία στη συνέχεια συγκολλήθηκαν με κατάλληλη κόλλα. Τα κενά (από

9, 10. Βυζαντινό πινάκιο. Η μορφή του αντικειμένου έτσι όπως παρελήφθη από το εργαστήριο συντήρησης και μετά την ολοκλήρωση των εργασιών συντήρησης

11, 12. Κρεμαστό ανθοδοχείο. Το αντικείμενο στην αρχική και στην τελική του μορφή

τα κομμάτια που χάθηκαν) συμπληρώθηκαν με γύψο, ενώ οι μικροσυμπληρώσεις στις ενώσεις έγιναν με μία έτοιμη πάστα συμπλήρωσης. Η αισθητική αποκατάσταση των συμπληρώσεων έγινε με ακρυλικά χρώματα και βερνίκι (φωτ. 12).

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗΣ ΜΕΤΑΛΛΟΥ, ΓΥΑΛΙΟΥ ΚΑΙ ΟΣΤΕΪΝΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Το εργαστήριο απευθύνεται σε ιδιώτες που έχουν στην κατοχή τους αντικείμενα κατασκευασμένα από μέταλλο, γυαλί και οστέινο υλικό, καλύπτοντας ευρύ ειδολογικό (χρηστικά, διακοσμητικά) και χρονικό (αρχαία και σύγχρονα) φάσμα.

Κάθε υλικό χαρακτηρίζεται από αυξημένη ποικιλομορφία δομής, χημικής σύστασης, περιεχόμενης ιστορικής, καλλιτεχνικής και τεχνολογικής πληροφορίας, καθώς και μειωμένης αντοχής στους παράγοντες φθοράς είτε από το εξωτερικό είτε από το εσωτερικό περιβάλλον. Όταν δε το καθένα από αυτά συνδυάζεται και με άλλα οργανικά ή ανόργανα υλικά, όπως κοράλλια, δέρμα, πολύτιμους και ημιπολύτιμους λίθους, ξύλο, τα παραπάνω δεδομένα εμπλουτίζονται με νέα, που αφορούν την αλληλεπίδραση μεταξύ όλων των υλικών που συνυπάρχουν στο ίδιο αντικείμενο. Όλες οι περιπτώσεις από απλές μέχρι και πιο περίπλοκες, διερευνώνται με μεθόδους ανάλυσης όπως το ηλεκτρονικό μικροσκόπιο σάρωσης (SEM), το μεταλλογραφικό μικροσκόπιο, η

ακτινογράφιση, ο φθορισμός (XRF) και η περιθλασιμετρία ακτίνων X (XRD), οι οποίες συνδυάζονται με στόχο όχι μόνο την καλύτερη συντήρηση των έργων, αλλά και τη διερεύνηση της τεχνολογίας και χρονολογίας (μόνο στα οστέινα) κατασκευής και σύστασης. Το σκεπτικό των επεμβάσεων ή παρεμβάσεων πραγματοποιείται πάντα σύμφωνα με τις επιθυμίες και προτιμήσεις των ιδιοκτητών, ακολουθώντας τις βασικές αρχές που διέπουν γενικά το χώρο της συντήρησης και ειδικότερα το εργαστήριο.

Ως προς το μέταλλο, το εργαστήριο έχει απασχοληθεί με τη συντήρηση ιδιωτικών αντικειμένων, που συνήθως είναι φτιαγμένα από τα βασικά μέταλλα όπως χρυσό, άργυρο, σίδηρο, μόλυβδο και κράματα χαλκού. Στα αντικείμενα αυτά έχουν χρησιμοποιηθεί σύνθετες, άλλα βασικές διαδικασίες κατασκευής και διακόσμησης (φωτ. 13). Τα παραδείγματα όμως από αντικείμενα που ανήκουν σε νεότερες συλλογές είναι πολύ περισσότερα (φωτ. 14). Κάποια μάλιστα έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, διότι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια στροφή στη δημιουργία αντικειμένων κατασκευασμένων από νεότερα μέταλλα και στην αυξημένη χρήση κραμάτων και επιμεταλλώσεων με νέες και περίπλοκες μεθόδους ως προς την κατασκευή και διακόσμησή τους.

Και στις δύο αυτές κατηγορίες τα προβλήματα που συνήθως αντιμετωπίζει το εργαστήριο σχετίζονται με τη διάβρωση των μεταλλικών αντικειμένων, που ποικίλλει ή

13. Στανρός- λειψανοθήκη. Ενδιάμεσο στάδιο καθαρισμού

14. Αρχική και τελική κατάσταση ενός δίσκου από γυαλί με σπασμένο μεταλλικό πλαίσιο και λαβές. (α) Αποκολλημένα και σπασμένα μέρη. (β) Αποκατάσταση

15. Γυάλινο μπουλ – μπομπονιέρα. (α) Το μπουλ υπό διάλυση. (β) Το δοχείο μετά την ανάταξη, συγκόλληση των κομματιών και τη συμπλήρωση των κενών περιοχών.

διαφοροποιείται ανάλογα με το είδος του μετάλλου και τη σχέση του με άλλα υλικά, με τις μηχανικές καταπονήσεις που έχει υποστεί, καθώς και με την απώλεια υλικού. Ο καθαρισμός, στερέωση και σταθεροποίηση της ενεργής διάβρωσης του μεταλλικού υλικού, η προστασία, η συμπλήρωση των κατεστραμμένων περιοχών με παρεμφερή υλικά από άποψη αισθητικής, επιδιορθώσεις, αναδιπλώσεις συμπιεσμένων περιοχών και δημιουργία πάτινας, αποτελούν τα στάδια που συνήθως εφαρμόζονται. Συλλογές με ιδιαίτερο ενδιαφέρον όπου εφαρμόστηκαν σχεδόν όλες οι παραπάνω εργασίες ήταν τα 13 αργυρά αντικείμενα νεοελληνικής τέχνης της συλλογής του Ιδρύματος Βαρόνου Μιχαήλ Τσοσίτσα, όπου οι εργασίες συντήρησης ολοκληρώθηκαν το 2001, καθώς και μια ομάδα 11 κοσμημάτων του 20ού αιώνα από ανάμικτα υλικά, που προορίζονταν για φιλανθρωπικό σκοπό (συγκέντρωση

16. Art Deco σύνθεση. Τα οστέινα μέρη πριν και μετά τον καθαρισμό της χρυσής χρωστικής.

χρημάτων για το σωματείο MDA Ελλάς) που συντηρήθηκαν το 2004. Στη πρώτη μάλιστα περίπτωση πραγματοποιήθηκε και μελέτη της τεχνικής κατασκευής τους.

Τα αντικείμενα από γυαλί ταξινομούνται –όπως και τα μέταλλα– σε δύο χρονολογικές ομάδες. Ο τρόπος κατασκευής των γυάλινων αντικειμένων επίσης είναι άλλες φορές απλός και άλλες φορές αρκετά σύνθετος. Το γυαλί πυριτίου, το διαλυτό στο νερό γυαλί ή το κρυσταλλικό γυαλί, είναι ορισμένα από τα επι-

17. Καθρέφτης με οστέινο πλαίσιο και λαβή. Στη δεξιά εικόνα ο καθρέφτης έχει καθαριστεί και συγκολληθεί.

κρατέστερα είδη που συντηρούνται στο εργαστήριο. Γενικά παρουσιάζει παρόμοιας φύσης προβλήματα με το μέταλλο. Όμως τα περισσότερα περιορίζονται ως επί το πλείστον σε απολεπίσεις, ρωγμές και σπασίματα, φθορές που τις περισσότερες φορές έχουν οδηγήσει ως και σε θρυμματισμό, με φυσικό πλέον επακόλουθο την πολύ δύσκολη ανάταξη των θρυμματισμένων κομματιών. Τέτοιου είδους προβλήματα αποκαθίστανται με διαδικασίες συγκόλλησης, στερέωσης και συμπλήρωσης (φωτ. 15) με νεότερα αντιστρεπτά υλικά που προσεγγίζουν σε μεγάλο βαθμό τις φυσικές ιδιότητες του γυαλιού (διαφάνεια, χρωματισμό, δείκτη διάθλασης).

Ως προς τα αντικείμενα που αναλαμβάνει το εργαστήριο, κατασκευασμένα ή διακοσμημένα με οστέινο, κεράτινο ή/και οδοντικό υλικό, οι επικαθήσεις από χώμα, σκόνη και λιπαρές ουσίες, οι ρωγμές, τα σπασίματα, καθώς και επικαλύψεις με χρωστικές ή άλλες ουσίες είναι οι συνήθεστερες περιπτώσεις φθοράς. Ο καθαρισμός τους είναι από τις πιο δύσκολες εργασίες συντήρησης, διότι τα υλικά αυτά είναι ιδιαίτερος ευαίσθητα στους διαλύτες και στα χημικά. Στην περίπτωση για παράδειγμα της συλλογής επτά συνθέσεων Art Deco από οστέινο υλικό, μέταλλο, σμάλτο και μάρμαρο που συντηρήθηκαν το 2001, ο καθαρισμός της επικαλυμμένης επιφάνειας του οστέινου υλικού από το παχύ στρώμα χρυσής χρωστικής (φωτ. 16), πραγματοποιήθηκε με ιδιαίτερη προσοχή: συνδυάστηκαν μηχανικά, αλλά και χημικά μέσα.

Γενικά, λόγω της οργανικής σύστασής τους είναι πολύ εύκολο να στεγνώσουν και η επιφάνειά τους να κρακελάρει, καθώς και να αφαιρεθεί το ανεπαίσθητο κίτρινο στρώμα που έχει δημιουργηθεί με την πάροδο του χρόνου (πάτινα), το οποίο πρέπει να διατηρηθεί. Εκτός όμως από τον καθαρισμό πολλά οστέινα συγκολλούνται και συμπληρώνονται με κατάλληλα υλικά, που σέβονται τις ιδιότητες και τις ιδιαιτερότητες αυτών των οργανικών υλικών (φωτ. 17).

**Μουσείο Μπενάκη,
Τμήμα Συντήρησης Έργων Τέχνης**

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

Ποτέ δεν είναι αργά για να ξεκινήσεις. Να αποκτήσεις νέα ενδιαφέροντα, να γνωρίσεις καινούργιους ανθρώπους, να γεμίσεις τον ελεύθερο χρόνο σου με κάτι διαφορετικό. Το Μουσείο Μπενάκη, στο πλαίσιο της Δια Βίου Μάθησης, διοργανώνει και πάλι σεμινάρια ενηλίκων για αρχάριους και προχωρημένους. Με πηγή έμπνευσης τις συλλογές του, θα μπορέσεις να ασχοληθείς με θέματα που σε ενδιαφέρουν και να νιώσεις κι εσύ τη χαρά της δημιουργίας

Θα έχεις την ευκαιρία με τις υποδείξεις των ειδικών:

- να αγιογραφήσεις μια φορητή εικόνα
- να γνωρίσεις την ξεχασμένη τεχνική της εγκαυστικής
- να ακολουθήσεις τα στάδια κατασκευής μιας τοιχογραφίας
- να ψηφοθετήσεις ένα ψηφιδωτό
- να δημιουργήσεις ένα κόσμημα από μέταλλο, με παραδοσιακές τεχνικές
- να πλάσεις ένα ανάγλυφο και ένα ολόγλυφο γλυπτό
- να μυηθείς στη ζωγραφική
- να ασχοληθείς με τη χαρακτική
- να κατασκευάσεις μια υαλογραφία (vitraux)
- να δημιουργήσεις μια μαριονέτα
- να εικονογραφήσεις μια παιδική ιστορία
- να αφηγηθείς λαϊκά παραμύθια με το δικό σου τρόπο
- να μάθεις τα μυστικά ενός караγκιοζοπαίχτη
- να γνωρίσεις το σώμα σου και να μάθεις να εκφράζεσαι μέσα από αυτό
- να συζητήσεις για θέματα που αφορούν εσένα και το παιδί σου
- να παρακολουθήσεις την εξελικτική πορεία της μουσικής
- να ζωντανέψεις την ιστορία μέσα από ένα ιστορικό θεατρικό κείμενο
- να ανακαλύψεις τον κόσμο των πολύτιμων λίθων
- να περιπλανηθείς στην ιστορία της κούκλας.

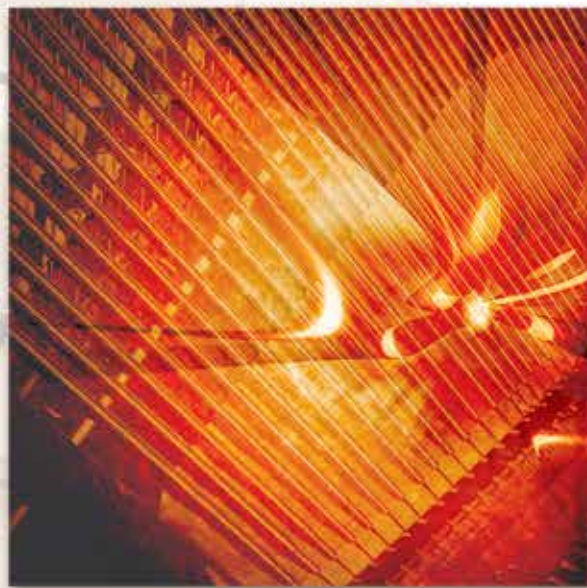
Εγγραφές από 12 Δεκεμβρίου 2006

στο Κέντρο Δια Βίου Μάθησης
Κτήριο Ελένης Θεοχάρη-Περάκη,
Δώρας 8' Ιστρία 7 και Μαρασλή, Λυκαβηττός
Πληροφορίες στα τηλέφωνα: 210-72.20.209
και 210-72.11.390 κάθε μέρα, εκτός Τρίτης,
Σαββάτου και Κυριακής 9.00-15.00

Ο αριθμός των συμμετοχών είναι περιορισμένος.

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ

27 Ιανουαρίου 2006

250 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ
ΤΟΥ WOLFGANG AMADEUS MOZART

24 Φεβρουαρίου 2006

FEDERICO GARCIA LORCA,
JOAQUIN RODRIGO, MANUEL DE FALLA

17 Μαρτίου 2006

250 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ
ΤΟΥ WOLFGANG AMADEUS MOZART

7 Απριλίου 2006

RICHARD STRAUSS

19 Μαΐου 2006

CESAR FRANK, RICHARD STRAUSS

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ:

Οι Φίλοι του Μουσείου Μπενάκη
Λέσχη Φίλων José Carreras

ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ

ΚΤΗΡΙΟ ΟΔΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ 138

Ώρα έναρξης εισαγωγικής διάλεξης: 19:30.

Τιμή εισιτηρίου: 20 Ευρώ

Πληροφορίες-Διάθεση εισιτηρίων: Γραμματεία Φίλων του
Μουσείου Μπενάκη, Δευτέρα-Παρασκευή 9.00-14.00,
Πλατεία Φιλικής Εταιρείας (Κολλωναίου) 15,
αρ. τηλ.: 210-72.29.958, fax: 210-72.98.183
Λέσχη του Δίσκου, Ακαδημίας 57, Αθήνα,
αρ. τηλ.: 210-36.31.819, 210-36.38.877

ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΚΑΙ ΚΟΥΚΛΕΣ

ΠΟΥ ΑΠΕΙΚΟΝΙΖΟΥΝ ΗΡΩΕΣ ΠΑΡΑΜΥΘΙΩΝ

Το άρθρο που ακολουθεί αναφέρεται σε κούκλες, παιχνίδια και μολυβένιες φιγούρες, που απεικονίζουν ήρωες παραμυθιών ή ήρωες της παιδικής λογοτεχνίας· οι περισσότεροι από αυτούς δανείζονται τη μορφή τους από εικονογραφήσεις που συνοδεύουν το κείμενο γνωστών εκδόσεων. Η εικονογράφηση στα παιδικά αναγνώσματα –κυρίως στα παραμύθια– παίζει σημαντικό ρόλο, καθώς συμπληρώνει την αφήγηση εξάπτοντας τη φαντασία των παιδιών. Ξεφυλλίζοντας το βιβλίο που έχουν διαβάσει και κοιτάζοντας τις εικόνες, τα παιδιά θυμούνται και ξαναπλάθουν την ιστορία.

Προς τα τέλη του 19ου και τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα οι εκδότες άρχισαν να συνεργάζονται με εξαιρετικούς καλλιτέχνες, που είχαν στραφεί στην εικονογράφηση παραμυθιών και παιδικής λογοτεχνίας, όπως τον Arthur Rackham (1867-1939) –με τα έντονα, εξωτικά μοτίβα και τα ονειρικά χρώματα–, τον Ivan Bilibin (1876-1942) ή τον Edmund Dulac (1882-1953), με τις χαρακτηριστικές εμπνεύσεις από την ευρύτερη Ανατολή και τα αρμονικά χρώματα, που θύμιζαν περσικές μινιατούρες.

Με σκοπό να ζωντανέψουν ακόμη περισσότερο τους ήρωες στα μάτια των παιδιών, οι εκδότες έφτιαξαν τα moving books, δηλαδή βιβλία με εικόνες, διάφορα στοιχεία των οποίων μπορούσαν να κινούνται με τη βοήθεια ενός χάρτινου μοχλού. Στη συνέχεια δημιούργησαν τα pop up books, τα βιβλία με τις πτυσσόμενες εικόνες, που έδιναν την αίσθηση της τρισδιάστατης προοπτικής. Αργότερα κυκλοφόρησαν στο εμπόριο ήρωες παραμυθιών σε χαλκομανίες, ζωγραφιές, διαφημιστικά δελτάρια και χάρτινα παιχνίδια (όπως τραπουλόχαρτα, χαρτοκοπτικές και χάρτινες κούκλες). Τα παιχνίδια αυτά είχαν εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Παίζοντας με τις χάρτινες κούκλες-ήρωες και έχοντας διαβάσει το κείμενο, τα παιδιά ξαναθυμόντουσαν την ιστορία. Έντυναν τις κούκλες με τα κατάλληλα ρούχα και accessoires, τις έστηναν σε βάσεις, έπαιζαν την ιστορία και με τη φαντασία τους ξαναζούσαν παραμύθια, όπως η Κοκκινόσκουφίτσα, η Σταχτοπούτα κ.ά.¹ Το στοιχείο της κίνησης του ήρωα πολλαπλασίαζε τους τρόπους βίωσης του έργου και ενίσχυε την κατανόησή του.

Από τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα οι βιομηχανίες παιχνιδιών στην Ευρώπη, την Αμερική και την Ιαπωνία

άρχισαν να αναπαράγουν από χρωμολιθογραφίες γνωστών εκδόσεων της εποχής ήρωες παραμυθιών και παιδικών τραγουδιών, καθώς και ήρωες από την παιδική λογοτεχνία σε κούκλες, σε υφασμάτινες, ξύλινες ή μηχανικές φιγούρες και σε τσίγκινα κουρδιστά παιχνίδια. Από τις εικονογραφήσεις της Kate Greenaway ξεχωρίζουν σε υφασμάτινη κούκλα και κουρδιστό παιχνίδι η Mother Goose (φωτ. 1), ο Humpty Dumpty, η little Miss Muffet κ.ά.²

Τέλειο συνδυασμό συνιστούσε η απεικόνιση ηρώων παραμυθιών που ήταν οι ίδιοι κούκλες και φιγούρες-παιχνίδια. Αρκεί κανείς να αναφερθεί στα παραμύθια του H. Chr. Andersen για να θυμηθεί το Μολυβένιο Στρατιώτη, όπου οι βασικοί ήρωες, μία κούκλα-μπαλαρίνα και ένα μολυβένιο στρατιωτάκι, ζωντανεύουν και ερωτεύονται ή ακόμη τον Καρυοθραύστη του Hoffmann (φωτ. 2), όπου ο ξύλινος καρυοθραύστης εκφράζει τον έρωτά του για μια κούκλα-μπαλαρίνα³. Ανάμεσα στις κούκλες-ήρωες παραμυθιών ξεχωρίζει ο Peter Pan με την Tinker Bell και τη Wendy (φωτ. 3), καθώς και ο Pinocchio, που δεν ήταν μια άψυχη ξύλινη κούκλα, αλλά ένα αγόρι.

Τα μητρικά αισθήματα των κοριτσιών από πολύ νωρίς έβρισκαν διέξοδο μέσα από ήρωες-ζώα, όχι μόνον αρκούδες –που έτσι κι αλλιώς γίνονταν μέλη της οικογένειας–, αλλά και διάφορα άλλα ζώα. Στις αρχές του 20ού αιώνα η συγγραφέας και εικονογράφος του Peter Rabbit αντέγραψε σε κούκλα τον ήρωα και την παρέα του παραμυθιού της. Στα μέσα του 20ού αιώνα ο Winnie the Pooh ήταν από τις πιο αγαπημένες αρκούδες των παιδιών⁴. Πολλά από τα λούτρινα, βελούδινα και τσόχινα ζώα της γνωστής γερμανίδας κατασκευάστριας Margarete Steiff απεικόνιζαν ήρωες παραμυθιών. Από αυτά αναφέρουμε τον Παπουτσωμένο Γάτο, τη Λαίδη και τον Αλήτη, το Bambi το ελαφάκι και το Dumbo το ελέφαντάκι. Η Margarete Steiff κατασκεύαζε και τσόχινους ήρωες-παραμυθιών, όπως τη Χιονάτη και τους επτά νάνους (φωτ. 4), την Αλίκη στη χώρα των θαυμάτων κ.ά.⁵

Τέλος, δεν πρέπει να ξεχάσουμε τις κούκλες που αντέγραφαν οι διάφοροι κατασκευαστές από κωμικές φιγούρες των κινουμένων σχεδίων και των περιοδικών, όπως ο Lucky Look, ο Popeye, ο Tin-tin, αλλά και τα παιδιά-ηθοποιούς της εποχής, όπως η Shirley Temple. Η τεράστια –και παγκόσμια– επιτυχία των ηρώων του Walt Disney (1906-1966), που άρχι-

2. Ξύλινος Καρυοθραύστης. Κατασκευάστηκε στη Γερμανία γύρω στο 1950. Μουσείο Μπενάκη, αρ. ευρ. ΤΠΠ 4263

1. Τσίγκινο κουρδιστό παιχνίδι που απεικονίζει τη Mother Goose. Κατασκευάστηκε στην Αγγλία τη δεκαετία του 1930. Μουσείο Μπενάκη, αρ. ευρ. ΤΠΠ 2998

3. Κούκλες Ήρωες από acetate που απεικονίζουν τον *Peter Pan*, την *Tinker Bell* και τη *Wendy*. Κατασκευάστηκαν στις Η.Π.Α γύρω στο 1950 από τη *Madame Alexander*. Μουσείο Μπενάκη, αρ. ευρ. ΤΠΠ 204, 205, 203

σε ήδη από τη δεκαετία του 1930, κατέκτησε όλα τα παιδιά, κάτι που είχε ως αποτέλεσμα να κυκλοφορήσουν όλοι οι ήρωες σε κούκλες. Ο κόσμος του Disney, αληθινός και ψεύτικος, αλλά πάντοτε ζωντανός για εκατομμύρια παιδιά σε όλο τον κόσμο, κυκλοφορούσε σε ταινίες, βιβλία, περιοδικά και σκίτσα. Παρόλο που η εταιρεία Disney ήταν πολύ αυστηρή όσον αφορά τα πνευματικά δικαιώματα, οι περισσότερες βιομηχανίες παιχνιδιών στην Ευρώπη, τις Η.Π.Α. και την Ιαπωνία αντέγραψαν τους ήρωες με μεγάλη επιτυχία –όχι μόνο σε κούκλες, αλλά και σε κάθε είδους χάρτινο παιχνίδι–, ξεκινώντας από τις κωμικές φιγούρες του Mickey Mouse, του Pluto, του Donald Duck, του Goofy κ.ά, καθώς και ήρωες παραμυθιών κινουμένων σχεδίων, όπως η Χιονάτη και οι επτά νάνοι, η Κοκκινόσκουφίτσα, η Αλίκη στη χώρα των θαυμάτων, ο Peter Pan, ο Παπουτσωμένος Γάτος κ.ά.⁶

Στην Ελλάδα, όταν τις δύο πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα λειτούργησαν οι πρώτες βιοτεχνίες και βιομηχανίες παιχνιδιών, οι κατασκευαστές αντέγραψαν από την ευρωπαϊκή αγορά ευρωπαϊκά παιχνίδια με ήρωες παραμυθιών και παιδικής λογοτεχνίας. Τα περισσότερα κυκλοφορούσαν ήδη στην ελληνική αγορά, ενώ άλλα τα εντόπιζαν στις παγκόσμιες εκθέσεις παιχνιδιών, όπου πήγαιναν κάθε χρόνο για να ενημερωθούν. Οι έλληνες αντέγραφαν τα ευρωπαϊκά παιχνίδια, χωρίς πρώτα να εξασφαλίζουν τα πνευματικά δικαιώματα (copyright), καθώς οι ξένοι ποτέ δεν τους υπολόγισαν σαν ανταγωνιστές. Εξαίρεση αποτελεί ο Pluto, το γνωστό σκυλάκι του Disney, που πρόλαβε να κυκλοφορήσει στην ελληνική αγορά από το Γεράσιμο Πρίφτη μόνον ένα χρόνο, για να αποσυρθεί ύστερα από απαίτηση της εταιρείας Disney.

Οι περισσότεροι έλληνες κατασκευαστές –στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη– αντέγραψαν και ήρωες-ζώα παραμυθιών και κόμικς. Γύρω στο 1950 ο Ανανίας Ανασιάδης (Α.Α.) έφτιαξε δύο τύπους κουδουνίστρας με τη χρωμολιθογραφία του Mickey Mouse. Λίγο αργότερα ο Γεράσιμος Πρίφτης (Π.) αντέγραψε σε τσίγκινο κουρδιστό παιχνίδι τον Παπουτσωμένο Γάτο και ο Βασίλης Βασιλειάδης (Β.) το Donald Duck σε ποδήλατο. (φωτ. 5). Γύρω στο 1970 κυκλοφορούσαν, όπως ο Ιωάννης Κεχαγιάς στην Αθήνα και ο Ανέστης Ρωμαίοπουλος στη Θεσσαλονίκη, έφτιαχναν κούκλες που απεικονίζουν ήρωες παραμυθιών (φωτ. 6). Χαρακτηριστική είναι η σειρά *Fairy Tales* του Ιωάννη Κεχαγιά, που αποτελούνταν από κούκλες-ήρωες παραμυθιών, όπως η Κοκκινόσκουφίτσα, και προορίζονταν για τις ΗΠΑ.⁷

Από τη δεκαετία του 1950 στην ελληνική αγορά εμφανίστηκαν και τα χάρτινα παιχνίδια, όταν γνωστοί εκδότες και τυπογράφοι άρχισαν να συνεργάζονται με καλούς εικονογράφους. Με την τεχνική της χρωμολιθογραφίας παρήγαγαν χάρτινες κατασκευές, χαρτοκοπτικές και επιτραπέζια παιχνίδια με θέματα εμπνευσμένα από τα παραμύθια, την παιδική λογοτεχνία, την ελληνική αρχαιότητα και τη μυθολογία. Οι εικονογραφήσεις ποίκιλλαν ανάλογα με το θέμα και το

4. Τρεις νάνοι από το παραμύθι Η Χιονάτη και οι Επτά Νάνοι, από λουτρ και τσόχα. Κατασκευάστηκαν στη Γερμανία από τη *Margarete Steiff* γύρω στο 1950. Μουσείο Μπενάκη, αρ. ευρ. ΤΠΠ 3161, 3162, 3163

5. Λύο τσίγκινα κουρδιστά παιχνίδια που απεικονίζουν τον *Donald Duck* σε ποδήλατο και τον *Παπουτσωμένο Γάτο*. Κατασκευάστηκαν στην Ελλάδα γύρω στο 1960 από το *Βασίλη Βασιλειάδη (Β)* και το *Γεράσιμο Πρίφτη (Π)*. Μουσείο Μπενάκη, αρ. ευρ. ΤΠΠ 1031, 2748.

6. Ο Παπουτσωμένος Γάτος από λουτρ, ντυμένος με ρούχα από τσόχα και δερμάτινες μπότες. Κατασκευάστηκε στη Θεσσαλονίκη από τον *Ανέστη Ρωμαίοπουλο* γύρω στο 1960. Μουσείο Μπενάκη, αρ. ευρ. ΤΠΠ 1031

7. Τρία επιτραπέζια παιχνίδια που παίζονται με πιόνια και ζάρια πάνω σε καρτέλα, με θέματα από την αρχαιότητα: η *Οδύσσεια*, ο *Ηρακλής* και το *Στάδιο*. Κατασκευάστηκαν στη Θεσσαλονίκη από το εργοστάσιο των *Ρ. Ακουαρόνη & Σια* τη δεκαετία του 1960. Μουσείο Μπενάκη, αρ. ευρ. ΤΠΠ 3036, 741, 1706

είδος του παιχνιδιού: στους κύβους ή τα παζλ κυριαρχούσαν τα παραμύθια, όπως η Κοκκινόσκουφίτσα στα επιτραπέζια ξεχωρίζαν θέματα από την αρχαιότητα, όπως η Οδύσσεια, ο Ηρακλής, ο Λαβύρινθος, το Στάδιο και οι Ολυμπιακοί Αγώνες (φωτ. 7).

Μαρία Αργυριάδη
Μουσείο Μπενάκη,

Τμήμα Παιχνιδιών και Παιδικής Ηλικίας

Σημειώσεις

1. Bl. G. Speaight, *The history of the English puppet theatre*, London 1990
2. R. Opie, I. Opie, Br. Alderson, *The treasures of childhood: books, toys and games from the Opie collection*, London 1989, 67
3. M. von Boehn, *Dolls*, New York 1972, 251-252
4. M. Hillier, *The History of Wax Dolls*, London 1985, 127-128
5. M. Tarnowska, *Rare character dolls*, London 1987, 25-32
6. C.E. King, *The Encyclopedia of Toys*, London 1985, 188-189
7. Μ. Αργυριάδη, *Η Κούκλα*, Αθήνα 1991, 159-161

Διαχρονικές εορτές των Αθηναίων

Γέννηση του Θεού, Πρωτοχρονιά, Θεοφάνια, Αποκριά και Ψυχοσάββατα, Θάνατος και Ανάσταση του Θεού. Αυτές οι μεγάλες, μα και άλλες, λιγότερο σημαντικές γιορτές που απολαμβάνουμε στις μέρες μας, όπως είναι γνωστό, δεν είναι μόνο προνόμια της χριστιανοσύνης. Χιλιάδες χρόνια πριν από τη Γέννηση του Χριστού οι Έλληνες, οι Αιγύπτιοι και άλλοι αρχαίοι λαοί γιόρταζαν παρόμοιες συμβολικές επετείους με διαφορετικά ονόματα. Στην αρχαία Αθήνα κάθε μήνας του αττικού ημερολογίου περιελάμβανε τουλάχιστον μία επίσημη γιορτή. Ο Περικλής στον Επιτάφιο λόγο του, περιγράφοντας τις απολαύσεις που προσφέρει η πόλις στους πολίτες της, αναφέρει χαρακτηριστικά: «...αυτούς τους αγώνες και αυτές τις γιορτές που κρατούν όλο τον χρόνο».

ΠΥΑΝΟΨΙΑ, ΚΡΟΝΙΑ - ΣΑΤΟΥΡΝΑΛΙΑ και ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ

Ο μήνας Εκατομβαιών θεωρείτο ο πρώτος μήνας του αττικού έτους. Συγκεκριμένα, ο χρόνος άλλαζε κατά το πρώτο φεγγάρι (νουμηνία), μετά το θερινό ηλιοστάσιο, περί τα τέλη Ιουλίου. Την ίδια εποχή, τη 12η του μηνός Εκατομβαιώνος οι Αθηναίοι (και όλοι οι Έλληνες) γιόρταζαν τα Κρόνια, για να τιμήσουν τον πατέρα των θεών Κρόνο και όλους τους θεούς που τους προσέφεραν καλή συγκομιδή.

Ωστόσο, το πολιτικό έτος των Αθηναίων ξεκινούσε την εβδόμη ημέρα του μηνός Πυανεψιώνος, περί τα τέλη Οκτωβρίου. Τότε γιόρταζαν τα **Πυανόψια** (από τα *πύανα* και τους *κνήμες*, δηλαδή τα όσπρια και τα κουκιά αντιστοίχως), τα οποία έτρωγαν κατά τη διάρκεια του εορτασμού, προσφέροντας συγχρόνως ένα μέρος στους θεούς. Τα Πυανόψια ήταν γιορτή αγροτική για την αφθονία των καρπών της γης, αφιερωμένη στους θεούς Ήλιο, Απόλλωνα, Αθηνά και Ώρες. Η γιορτή κορυφωνόταν την εποχή της άρσης και της νέας σποράς, για να ευχαριστήσουν τους θεούς για τα αγαθά που τους προσέφεραν στο χρόνο που έφυγε, αλλά και για να εξασφαλίσουν γονιμότητα και ευφορία για το χρόνο που έρχεται. Κατά τη διάρκεια του εορτασμού «παίδες αμφιθαλείς», που ευτύχησαν να έχουν και τους δύο γονείς στη ζωή, μετέφεραν σε πανηγυρική πομπή καρπούς, φρούτα και την *ειρεσιώνη*, μία δέσμη από κλαδιά ελιάς και δάφνης περιτυλιγμένα με κόκκινα και άσπρα νήματα. Ελιά και δάφνη, αειθαλή φυτά που συμβολίζουν την ευημερία, την αφθαρσία, την αιωνιότητα, αλλά και ασπροκόκκινα νήματα, που διώχνουν τα κακά πνεύματα, τη μαγεία και το κακό μάτι. Αυτοί οι παιδικοί και νεανικοί θίασοι τραγουδούσαν ύμνους με ευχές και μετέφεραν τα σύμβολα της ευφορίας από σπίτι σε σπίτι, κρεμούσαν κλαδιά ελιάς στις εισόδους των σπιτιών και φιλοδωρούνταν από τους νοικοκυραίους.

Λέγεται πως τα πρώτα κάλαντα έψαλε ο Όμηρος και ότι οι αρχαίοι στίχοι ήταν σε δακτυλικό εξάμετρο. Η ερμηνεία ορισμένων σημείων είναι σήμερα αμφίβολη. Σύμφωνα με το λεξικό της Σούδας (10ος αι. μ.Χ.) τα κάλαντα της αρχαιότητας (σε έμμετρη παράφραση) είχαν ως εξής: «...Σ' αρχοντικό εμπήκαμε μεγάλου νοικοκύρη, με λόγο που' χει πέραση και μ' αγαθά περίσσια. Ανοίξε πόρτες διάπλατα να μουν μεγάλη πλούτη, μαζί κι η θαλερή χαρά κι η βλοσυρή ειρήνη. Γιομάτοι να' ν' οι πίθοι σας, πολλά τα ξυμωτά σας κι ο κριθαρένιος ο χυλός με το πολύ σουσάμι. Νύφη για το μοναχογιό να κάτσει τραγουδώντας στ' αμάξι που το σέρνουνε τα δυνατά μουλάρια, να' ρθεί σ' αυτό το σπιτικό, να' φαίνεται τα προικιά της. Κάθε χρονιά θε να' ρχομαι κι εγώ σαν χελιδόνη. Μα φέρε γρήγορα λοιπόν ό,τ' είναι να μας δώσεις, γιατί

Παιγνίστρωτα με τις μορφές της Ελλάδας, του Κανάρη, του Μπότσαρη και του Κολοκοτρώνη, τυπωμένα στην Ουγγαρία το 1829 (Εθνικό Ιστορικό Μουσείο)

αλλιώς θα φύγουμε, δεν θα ξημερωθούμε!». Αυτοί περίπου οι στίχοι με το ευχολόγιο ονομάστηκαν *κάλαντα* από τη λατινική λέξη *calendae* (καλένδες), όπως αποκαλούσαν την πρώτη ημέρα του μήνα (και στην προκειμένη περίπτωση την πρώτη ημέρα του χρόνου).

Αργότερα, κατά τη ρωμαϊκή περίοδο, σε όλες τις χώρες της ρωμαϊκής επικρατείας και φυσικά στην Ελλάδα γιόρταζαν τα **Σατουρνάλια**. Πρόκειται για μία επταήμερη γιορτή αφιερωμένη στο Σατούρνο, τον Κρόνο των Ελλήνων, πατέρα των ολύμπιων θεών. Ήταν μια παλλαϊκή γιορτή, που σύμφωνα με το μύθο είχε καθιερώσει ο ιδρυτής της πόλεως των Αθηνών, ο Κέκρωψ. Ένα μεγάλο πανηγύρι που λάμβανε χώρα στην παριλίσσια περιοχή, εκεί που βρισκόταν ο

ναός του Κρόνου και της Ρέας. Για τους αρχαίους μας προγόνους η λατρεία του Κρόνου, ο οποίος πέθαινε στο τέλος του έτους και ξαναγεννιόταν για να αρχίσει το νέο έτος, έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στη διαμόρφωση του ημερολογίου. Γιόρταζαν λοιπόν τα **Κρόνια** σε ανάμνηση της παράδοσης, κατά την οποία στην αρχή των χρόνων ο Κρόνος μοιράστηκε με τον Ήλιο την εξουσία πάνω στη γη. Στα μεταγενέστερα χρόνια επικράτησε η αντίληψη ότι η βασιλεία του Κρόνου αντιπροσώπευε τη «χρυσή εποχή», την εποχή της ειρήνης, της αφθονίας και της ευδαιμονίας.

Τα Κρόνια και στη συνέχεια τα Σατουρνάλια των Ρωμαίων ήταν επίσης γιορτή χαράς και διασκέδασων. Σε όλη τη ρωμαϊκή επικράτεια τα σχολεία αργούσαν, οι άνθρωποι διέκοπταν τις πολεμικές επιχειρήσεις και τους δικαστικούς αγώνες, αμνήστευαν καταδίκους και απελευθέρωναν δούλους. Παράλληλα, αντήλλασσαν δώρα και έπαιζαν τυχερά παιχνίδια. Επιπλέον, οι δούλοι ζούσαν ολιγοήμερη ισότητα με τους κυρίους τους, μάλιστα οι κύριοι προσέφεραν υπηρεσίες στους δούλους τους και δέχονταν αδιαμαρτύρητα ακόμη και ... παρατηρήσεις! Έρχονταν όλα τα πάνω-κάτω! Σε αυτή την πιο ειρηνική γιορτή της ρωμαϊκής αρχαιότητας τα τυχερά παιχνίδια είχαν ξεχωριστή θέση. «Par-impag», δηλαδή «μονά-ζυγά», και «Capita aut pania», «κορώνα-γράμματα», παίζονταν παντού.

Ο Κρόνος-Χρόνος στο πέρασμά του μας άφησε ήθη και έθιμα των Σατουρνάλιων και ένα από αυτά είναι τα τυχερά παιχνίδια. Στα χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης και συγκεκριμένα στα 1829 τυπώθηκε στη Βουδαπέστη από ούγγρους φιλέλληνες μια σειρά από τραπουλόχαρτα με τις μορφές των πρωτεργατών της εξέγερσης. Ρηγάδες ήσαν οι: Καποδίστριας, Υψηλάντης Μαυροκορδάτος και Κουντουριώτης· οι ντάμες απεικόνιζαν τις: Ελλάδα, Αθηνά, Ελευθερία και Καρτερία, ενώ οι βαλέδες είχαν τα πορτραίτα των: Κανάρη, Μιαούλη, Μπότσαρη και Κολοκοτρώνη. Πατριωτική τράπουλα λοιπόν, επίκαιρη για εκείνη την εποχή, που η χαρτοπαιξία καταδυνάστευε τους Έλληνες. Άνθρωποι που για χρόνια δεν είχαν αφήσει το όπλο από το χέρι τους, κάθονταν τώρα με τα τραπουλόχαρτα στις παλάμες, ώρες ατελείωτες! Ο «τριόμφος», το «φαράω», το «σκαμβίλιον» –κοινώς το «σκαμπίλι»– και η «κολτσίνα» θριάμβευαν στην Αθήνα του 19ου αιώνα. Από τα σαλόνια της υψηλής αθηναϊκής κοινωνίας ως τα φτωχοκάλυβα οι Αθηναίοι επιδίδονταν με πάθος στη χαρτοπαιξία! Θεωρείτο δε προσόν για τις πολύφερνες νύφες της εποχής εκείνης να παίζουν καλό «σκαμπίλι» –και εννοούμε φυσικά το παιχνίδι με τα χαρτιά! Ιδού ένα απόσπασμα επιστολής πολιτευτή, που θέλει να συστήσει σε κάποιο φίλο του μία χαριέσσα νέα, την Ελρινίκη, και αναφέρει τα προσόντα της: «Προς τας άλλαις χάρεσι, η Ελρινίκη ανακρούει επί κιθάρας ολόκληρα μελοδράματα. Παίζει δε εξόχως και «σκαμβίλιον» και εις τούτο αποκαλύπτεται αφιλοκερδής και πρραία και γενναία!». Πέρα από το «σκαμβίλιον», αυτό που ενθουσίαζε τους Αθηναίους ήταν η «κολτσίνα». Λέγεται πως κάποιος Υπουργός –επί κυβερνήσεως Βούλγαρη– έπαιξε στην κολτσίνα και αυτό το Υπουργείο του! Και ενώ το «σκαμβίλιον» και η «κολτσίνα», πρωταγωνιστούν στις καρδιές των Αθηναίων, στα 1907 πρωτοπαίζεται στην πρωτεύουσα το «πόκερ» και στη συνέχεια ο «μπακαράς». Παιχνίδια που τίναν στον αέρα αρκετές περιουσίες και ανάγκασαν κυβερνήσεις να πάρουν μέτρα.

Από τα Πυανόψια και τα Κρόνια των αρχαίων Ελλήνων,

τις καλένδες και τα Σατουρνάλια των Ρωμαίων, η υποδοχή του νέου χρόνου είναι πάντοτε γιορτή ξεχωριστή και διαχρονική σε όλα τα γεωγραφικά μήκη και πλάτη της υφηλίου. Ένα από τα πιο συμβολικά παλαιά έθιμα για το πρωί της Πρωτοχρονιάς ήταν το σπάσιμο του ροδιού στην είσοδο του σπιτιού για αφθονία και ευημερία. Συνοδεύονταν από ευχές για το καλό της οικογενειακής Εστίας και των ανθρώπων της, παρόμοιες με αυτές που τραγουδούσαν και τραγουδούν οι παιδικοί θίασοι στα κάλαντα: «Σ' αυτό το σπίτι πού 'ρθαμε πέτρα να μην ραΐσει και ο νοικοκύρης του σπιτιού χρόνους πολλούς να ζήσει!».

Και από μας, «χρόνους πολλούς και ευτυχείς» και «τύχη αγαθή» στην καινούργια χρονιά!

Άρτεμης Σκουμπουρδή

FOR OUR FOREIGN FRIENDS

Στ. Ι. Αρβανιτόπουλος

FRIENDS' ACTIVITIES

Continuing their efforts to learn more about the country's rich cultural heritage, *the Friends* organized a series of excursions, tours and lectures in the past six months. In addition to a day trip to historic Hydra, they visited Mykonos and Delos, both of particular interest, and the ancient settlement of Sounion. A trip to Western Thrace and part of Eastern Thrace for several days enabled participants to see the major sites of prehistoric, ancient, byzantine and more recent history, as well as the impressive countryside of the area. There were tours of two of our museum's collections (Traditional Gold and Silverware, and Prehistoric and Ancient Greek Antiquities), and also of the Museum of Greek Folk Art, the new exhibition halls of the Archaeological Museum, and the National Gallery (the Iakovidis exhibition). There were two lectures: one on town planning in ancient Byzantium and in Byzantine Constantinople, and one on traditional silver-making. Lastly, many of our members took part in an evening of music and choice of dishes from Constantinople, which was held in the Museum Snack Bar, and in the first of six concerts of classical music to be held in the new Museum building on Pireos Avenue.

Stavros I. Arvanitopoulos

THE WORK OF THE CONSERVATION DEPARTMENT

(A continuation of an introduction to the work of various workshops of the Conservation Department.)

Paper Conservation Workshop

Many organizations and individuals have turned to the workshop for the restoration of a variety of works. A huge range of items made of different materials and requiring different treatment can be restored. In order for restoration work to be successful, it is necessary to investigate how an item was made, and to determine the extent of the deterioration so that the right treatment can be selected to ensure a long-term solution.

Ceramics Conservation Workshop

The workshop originally dealt only with the conservation of ancient artefacts from the Museum. Today, its restorers undertake the examination and conservation of works made of a variety of materials which belong to other institutions and to private individuals. Its experts may be required to do studies for exhibitions, to catalogue and assess the condition of artifacts, and advise on their proper storage.

Workshop for the Conservation of Metal, Glass and Bone

The workshop undertakes work for individuals who possess objects made of metal, glass or bone. First, each item is examined in terms of its structure, its chemical composition and for its historical, artistic and technological character. After that, work to restore or repair the item is carried out with the use of highly specialized technology, depending on the owner's wishes and preferences and according to the principles of the workshop and of the science of conservation.

Benaki Museum

Department of Conservation of Works of Art

GAMES AND DOLLS DEPICTING CHARACTERS FROM FAIRY TALES

From the beginning of the 19th century on, the collaboration of publishers with highly talented artists resulted in illustrations of fairy tales and children's literature. Later, in order to bring characters to life, moving books and pop-up books for children were created. The aim was to find ways to engage children with the text, to encourage comprehension and to tell the story. In Greece copies of collections of fairy tales and works of children's fiction were published in the first decades of the twentieth century, while in 1950 the first paper toys appeared.

Maria Argyriadi

ATHENIAN CELEBRATIONS THROUGH THE AGES

Throughout history, all over the world, celebrations have been documented, which are connected to the rebirth of nature and the recreation of necessary conditions for survival. In Ancient Athens the feast of Pyanopsia, an agricultural celebration of the abundance of the fruits of the earth, took place at the beginning of the political year. In Roman times the Saturnalia were celebrated. It is said that Kekrops had instigated this feast, as a celebration of joy and entertainment. The Romans continued it, with touches of their own, such as the introduction of games of chance. Similar influences are seen in more modern eras in Europe, as well as in Greece.

Artemis Skoubourdi

Στ. Ι. Αρβανιτόπουλος

Summary: Fotini Karamadouki. **Translation:** Tracy Huntingford

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

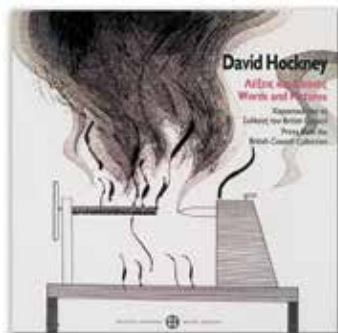
ΜΠΟΥΖΙΑΝΗΣ. ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ Ι. ΒΑΛΑΜΠΟΥ

(συλλογικό έργο)
Μουσείο Μπενάκη
Χρόνος έκδοσης: 2005
ISBN: 960-8347-28-9
(ελληνικά)

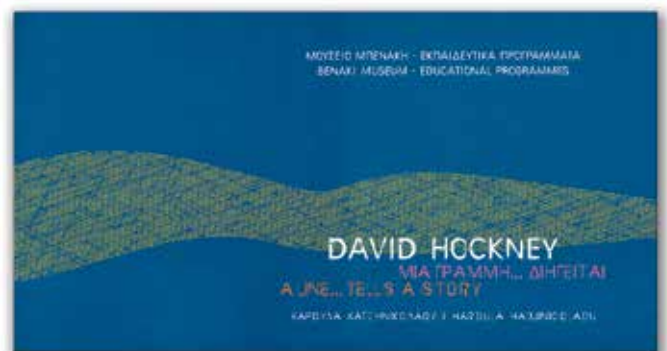
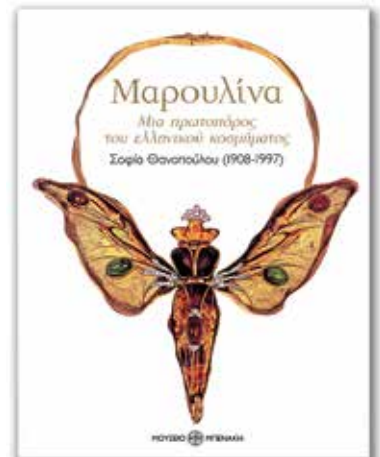

Η ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΥ ΤΑΚΗ ΤΛΟΥΠΑ
Αντώνης Καρκαγιάννης
Μουσείο Μπενάκη,
Εκδόσεις Καπόν
Χρόνος έκδοσης: 2005
ISBN: 960-7037-64-2
(ελληνικά/αγγλικά)

DAVID HOCKNEY ΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ
(συλλογικό έργο)
Μουσείο Μπενάκη
Χρόνος έκδοσης: 2005
ISBN: 960-8347-26-2
(δίγλωσσο: ελληνικά/αγγλικά)

ΜΑΡΟΥΛΙΝΑ. ΜΙΑ ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΟΣΜΗΜΑΤΟΣ
(συλλογικό έργο)
Μουσείο Μπενάκη
Χρόνος έκδοσης: 2005
ISBN: 960-8347-27-0
(ελληνικά)

DAVID HOCKNEY. ΜΙΑ ΓΡΑΜΜΗ...ΔΙΗΓΕΙΤΑΙ

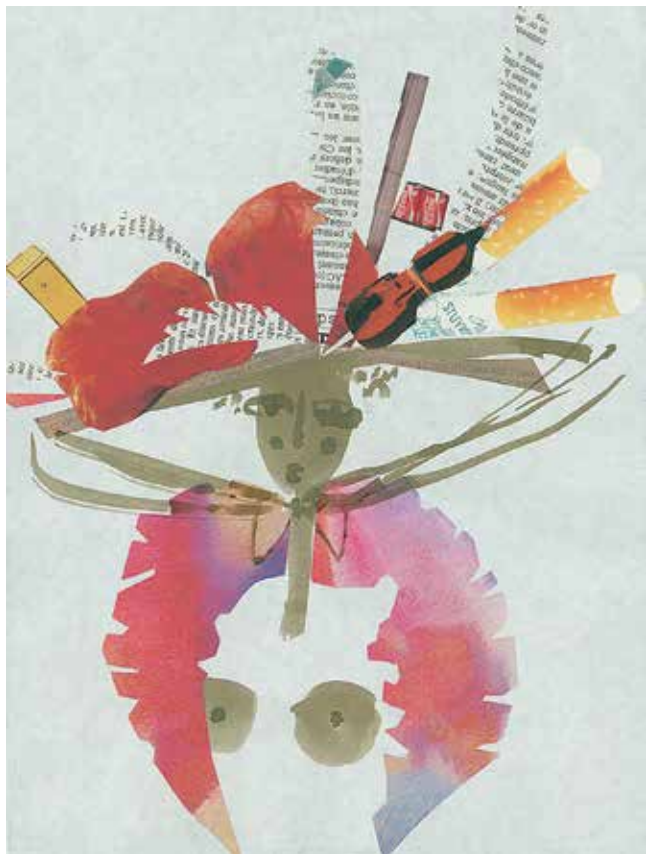
Χ. Χατζηνικολάου
Μουσείο Μπενάκη (Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων)
Χρόνος έκδοσης: 2005
ISBN: 960-7671-57-0
(δίγλωσσο: ελληνικά/αγγλικά)

ΑΚΑΘΙΣΤΟΣ ΥΜΝΟΣ. ΑΝΘΙΒΟΛΑ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ ΤΟΥ
Ανθή Βαλσαράκη
Μουσείο Μπενάκη
Χρόνος έκδοσης: 2005
ISBN: 960-8347-25-4
(δίγλωσσο: ελληνικά/αγγλικά)

ΜΙΚΡΕΣ - ΜΙΚΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΟΛΥ - ΠΟΛΥ ΠΑΛΙΑ ΧΡΟΝΙΑ
Σοφία Μπίτσα
Μουσείο Μπενάκη
Χρόνος έκδοσης: 2005
ISBN: 960-7671-50-3
(ελληνικά)

Αριστοφάνη «Ανισιστράτη», Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος, Επίδαυρος. Σκηνοθεσία: Ανδρέας Βουτσινάς (1983)

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΕΝΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΚΤΗΡΙΟ

15 Νοεμβρίου 2005 – 5 Φεβρουαρίου 2006
Μπουζιάνης. Από τη συλλογή του
Βασίλη Ι. Βαλαμπού

Φεβρουάριος – Απρίλιος 2006
Νομισματική συλλογή Ιωάννη Φικιώρη

ΚΤΗΡΙΟ ΟΔΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

30 Νοεμβρίου 2005 – 8 Ιανουαρίου 2006
Γιώργος Μανουσάκης (1914-2003).
Ζωγραφική

21 Δεκεμβρίου 2005 – 19 Μαρτίου 2006
Ο κόσμος του Διονύση Φωτόπουλου

Μάρτιος – Απρίλιος 2006
Ελληνικά κεντήματα του
Victoria & Albert Museum
Διοργάνωση: Ίδρυμα Χατζημιχάλη

ΤΜΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

ΕΚΘΕΣΙΑΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΚΤΗΡΙΟΥ

Κουμπάρη 1, Αθήνα
Δευτέρα, Τετάρτη, Παρασκευή,
Σάββατο: 9:00-17:00, Πέμπτη: 9:00-24:00,
Κυριακή: 9:00-15:00
Τηλ. κέντρο: 210-36 71 000,
Fax: 210-36 71 063

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Κουμπάρη 1, Αθήνα
Δευτέρα - Παρασκευή: 9:00-15:00
Τηλ.: 210-36 21 027 – 029,
Fax: 210-36 42 216

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ

Εμμανουήλ Μπενάκη 38 και
Στεφάνου Δέλητα, Κηφισιά
Δευτέρα – Παρασκευή: 10:00-14:00
(κατόπιν τηλεφωνικής συνεννόησης)
Τηλ.: 210-80 79 878, Fax: 210-62 06 700

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ

Πλητεία Φιλικής Εταιρείας 15, Αθήνα
Δευτέρα-Παρασκευή: 9:00-15:00
(κατόπιν τηλεφωνικής συνεννόησης)
Τηλ.: 210-72 11 033, Fax: 210-72 28 465

ΑΡΧΕΙΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

Πειραιώς 138, Αθήνα
(κατόπιν τηλεφωνικής συνεννόησης)
Τηλ.- Fax: 210-36 28 164
E-mail: DCNA@benaki.gr

ΚΤΗΡΙΟ ΟΔΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ 138

Πειραιώς 138, Αθήνα
Τετάρτη-Πέμπτη-Κυριακή: 10:00-18:00
Παρασκευή-Σάββατο: 10:00-22:00
Τηλ.: 210-34 53 338

ΜΟΥΣΕΙΟ ΙΣΛΑΜΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Διπύλου 12 και Αγίων Ασωμάτων 22
Τρίτη, Πέμπτη, Κυριακή: 9:00-15:00
Τετάρτη: 9:00-21:00. Τηλ.: 210-32 25 550

ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ Ν. ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΟΥ-ΓΚΙΚΑ

Δευτέρα-Παρασκευή: 10:00-14:00
(κατόπιν τηλεφωνικής συνεννόησης)